

L'ASSOCIACIONISME
I ELS EQUIPAMENTS CULTURALS
AL TERRITORI

**L'ASSOCIACIONISME I ELS EQUIPAMENTS
CULTURALS AL TERRITORI:
COOPERACIÓ PER A LA MEDIACIÓ**

VII ESPAI DESPUIG

5 de novembre de 2011, Lloret de Mar

L'ASSOCIACIONISME I ELS EQUIPAMENTS CULTURALS AL TERRITORI: COOPERACIÓ PER A LA MEDIACIÓ

VII ESPAI DESPUIG

5 de novembre de 2011, Lloret de Mar

INSTITUT RAMON MUNTANER
Fundació privada dels Centres d'Estudis de Parla Catalana

Patronat format per:

Generalitat de Catalunya

Coordinadora
de Centres
d'Estudis de
Parla Catalana

2012

Edita:
Institut Ramon Muntaner

Coberta i contracoberta: Procedència: Servei d'Arxiu Municipal de Lloret de Mar.
Autora: M. A. Comas

© Les autores i els autors
Responsable de col·lecció: Maria Carme Jiménez Fernández
Responsable d'edició: Narcís Figueras
Responsable de la correcció: Pineda Vaquer Ferrando

Imprimeix:
Gràfiques del Matarranya. Calaceit

ISBN: 978-84-616-2802-5
Dipòsit legal: T-106/2013

SUMARI

Els reptes de la cooperació i de la mediació <i>Narcís Figueras Capdevila</i>	7
Introducció. L'associacionisme i els equipaments culturals al territori: cooperació per a la mediació <i>Amaranta Gibert</i>	9
Els centres d'estudis i la cooperació: una necessitat actual, una desitjada i necessària continuïtat <i>Pere Gifre Ribas</i>	17
Axius: funció cultural i estratègies de col·laboració <i>M. Àngels Suquet i Fontana</i>	29
Museus, estratègies de gestió i desenvolupament social i territorial <i>Jordi Tura Masnou</i>	41
Col·lecció local i biblioteca pública: un binomi necessari <i>Josep Vives i Gràcia</i>	55
Debat.....	71

ELS REPTES DE LA COOPERACIÓ I DE LA MEDIACIÓ

Narcís FIGUERAS CAPDEVILA

Antic president del Centre d'Estudis Selvatans

Vicepresident de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana i patró de l'Institut
Ramon Muntaner

Director del Patronat Francesc Eiximenis de la Diputació de Girona

L'Espai Despuig va néixer el 2004 i a hores d'ara és ja una convocatòria estable del calendari del nostre col·lectiu, cada cop més coneguda i valorada. Com tots sabeu, es tracta d'una activitat impulsada per l'Institut Ramon Muntaner que se celebra –amb caràcter biennal a partir de 2009– en una població dels territoris de parla catalana en col·laboració amb les entitats de cada lloc. Consisteix en una taula rodona en què es proposa reflexionar conjuntament sobre algun aspecte que es consideri d'interès per als centres d'estudis en la perspectiva de la seva inserció en el teixit cultural i la seva projecció a la societat.

La darrera edició, el VII Espai Despuig, va tenir lloc el 5 de novembre de 2011 a la comarca de la Selva, concretament a Lloret de Mar, amb la participació activa del Centre d'Estudis Selvatans (CES) i el suport de l'Ajuntament de la vila i del seu Servei d'Arxiu Municipal. L'acte es va fer coincidir amb una de les sortides que el CES organitza periòdicament i que en aquest cas va permetre a un grup d'una trentena de persones visitar Can Saragossa, una masia benestant de Lloret, convertida en hotel de luxe i que actualment és propietat de l'ajuntament. Al seu interior hi ha dues exposicions permanents: a la segona planta, la col·lecció Joan Llaverias, pintor originari de Vilanova i la Geltrú però que s'instal·là a Lloret a primeries de segle XX; a la primera planta, el centre d'interpretació del món ibèric, el qual dóna compte, en diverses sales, dels elements d'aquesta cultura localitzats als jaciments de Lloret, Montbarbat, Puig Castellet i Turó Rodó. Feren la visita respectivament dos membres del CES, l'estudiós lloretenc Joan Domènech i l'arqueòleg Joan Llinàs.

A continuació, vers les dotze del migdia, es va celebrar la taula rodona pròpiament dita, a la Sala Polivalent de la Biblioteca Municipal ubicada a la nova Casa de la Cultura, inaugurada recentment, sota el títol "L'associacionisme

i els equipaments culturals al territori: cooperació per a la mediació". Es tractava d'explorar les possibilitats de cooperació i d'acció conjunta entre les associacions culturals (en aquest cas, els centres d'estudis) i els equipaments culturals públics per tal d'arribar a nous públics. El concepte de "mediació" tan utilitzat en els àmbits de les relacions interculturals i també per referir-se al paper jugat per les revistes culturals va semblar un bon concepte-esquer per estimular la reflexió: cal trobar fórmules de col·laboració per optimitzar el recursos escassos en temps de crisi, però també per arribar a més gent amb nous llenguatges.

Els participants a la taula foren M. Àngels Suquet, directora de l'Arxiu Municipal de Sant Feliu de Guíxols i responsable de la revista *L'Arjau* i del Servei Pedagògic (Tallers d'Història); Jordi Tura, director del Museu Etnològic del Montseny La Gabella (2001-2007 i de nou a partir de 2010), que acabava de deixar el càrrec de Cap del Servei de Museus i Protecció de Béns Mobles de la Direcció General de Patrimoni Cultural de la Generalitat (2008-2010); Josep Vives, bibliotecari i aleshores Cap del Servei de Biblioteques del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, i Pere Gifre, historiador, antic president de l'Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines i president de l'Institut d'Estudis Empordanesos. La periodista lloretenca Amaranta Gibert va moderar la taula rodona i el debat amb molta agilitat a partir de l'esquema de l'organització i en les pàgines següents ressegueix el desenvolupament de l'acte.

L'activitat va comptar amb un públic nombrós format per membres del CES i d'altres entitats i de públic en general, que va seguir atentament les intervencions i va participar al final en un animat col·loqui amb els ponents. Naturalment, la temàtica amplíssima de l'enunciat "cooperació per a la mediació" no es va exhaurir i, de la mateixa manera que ha estat present d'una forma o altra en edicions anteriors (recerca i divulgació, centres i universitats, centres i dinamització social, recerca local i problemes actuals, recerca local i món educatiu...), pot inspirar encara noves convocatòries i fer aflorar nous reptes per al moviment dels centres locals i per a un sector, a hores d'ara prou efervescent, com és el de la recerca territorialitzada al nostre país.

L'Institut Ramon Muntaner edita els resultats de cada taula rodona en un fulletó com el que teniu a les mans; així, les interessants intervencions dels ponents i el debat subsegüent poden circular i, més enllà de l'activitat concreta, esdevenen material útil per a la reflexió i motor per a noves edicions. En aquest cas, la comarca de la Selva i la vila de Lloret en van ser escenari i podem dir que amb satisfacció generalitzada pels resultats i per la col·laboració institucional i la participació de públic. Ja es prepara una propera edició de l'Espai Despuig per al 2014, un any d'especials ressonàncies.

INTRODUCCIÓ

L'ASSOCIACIONISME I ELS EQUIPAMENTS CULTURALS AL TERRITORI: COOPERACIÓ PER A LA MEDIACIÓ

AMARANTA GIBERT
Periodista. Nova Ràdio Lloret

La VII edició de l'Espai Despuig de l'Institut Ramon Muntaner es va celebrar el 5 de novembre de 2011 a Lloret de Mar (la Selva). L'acte es va fer a la sala polivalent de la Biblioteca Municipal ubicada a la nova Casa de la Cultura, un edifici de nova creació a la vila i un espai adient per a aquest acte, ja que el tema a tractar en aquesta edició de la taula rodona se centrava, entre d'altres coses, en els equipaments culturals públics i en la seva capacitat de relacionar-se amb els centres d'estudis per captar diferents tipus de públic.

En concret, el tema que es va plantejar als quatre ponents de la taula rodona era "L'associacionisme i els equipaments culturals al territori: cooperació per a la mediació". És a dir, es plantejà que els centres d'estudis formen part de la trama de l'associacionisme cultural i que aquest és constitutiu de la vida social del nostre país en l'etapa contemporània. Per tant, es partia de la premissa que l'associacionisme cultural sovint ha jugat un paper complementari de les institucions públiques.

Els centres d'estudis són entitats que fan recerca en el territori i sobre el territori, de manera interdisciplinària i, òbviament, generen un coneixement que volen projectar a la societat perquè aquesta es conegui més i millor a si mateixa i alhora es pugui projectar amb més garanties tant en els àmbits de recerca, creació i anàlisi de coneixement (universitats, centres de recerca...) com en els de la dinamització sociocultural, turística, econòmica, etc.

Els mitjans per projectar el coneixement a la societat són, però, diversos i en aquest aspecte els centres d'estudis comparteixen finalitats amb els equipaments culturals radicats en el territori (arxius, museus, espais patrimonials museïtzats, rutes i itineraris culturals, biblioteques públiques...). En aquest sentit, a la taula rodona es pretenia explorar dues línies:

- D'una banda, com fer possible una necessària cooperació entre els centres d'estudis i els equipaments culturals en l'organització d'activitats de tot tipus.
- De l'altra, com superar amb èxit el repte d'arribar a grups socials que tradicionalment no s'han interessat per la cultura, pel passat, per la comprensió dels fets culturals o artístics, per l'entorn, etc.

Com a moderadora de la taula rodona, vaig plantejar als quatre ponents si, en un context de crisi i de manca de recursos com l'actual, la cooperació entre institucions culturals es planteja ara més que mai com una obligació.

D'altra banda, els vaig fer evident que segueix essent necessari arribar a diferents públics. Els plantejà que els equipaments (grans, petits i mitjans) i l'activitat que s'hi porta a terme no tenen cap sentit d'existir si la major part de la societat no se'n beneficia directament, igual que ho fa amb altres tipus d'equipaments públics com les escoles, els hospitals o els poliesportius. Per tant, cal fer una tasca rellevant per tal de democratitzar una part important de la cultura i per això els vaig preguntar com es pot aconseguir.

Els escrits dels ponents responen aquesta i altres preguntes que es van plantejar a la taula rodona però, per tal de situar-nos, caldria tenir en compte la següent reflexió:

La cultura, i sobretot el seu dinamisme social, ha donat a Catalunya, en certs períodes històrics, resultats brillants, homologables ben sovint als de països petits i amb un feble poder polític. Així, des de diferents àmbits (arxius, museus, biblioteques o centres d'estudis), a través dels seus impulsos divulgadors i creadors d'un entramat social, es trenquen barreres, s'inverteix i es construeix una extensa xarxa social en el seu àmbit territorial d'actuació i es converteixen en veritables centres culturals que, fent una aportació valuosíssima a la cultura popular, aixopluguen una intensa vida cultural i associativa.

És cert que des de les institucions culturals públiques s'impulsen polítiques culturals adreçades a garantir els drets culturals dels ciutadans, és a dir, el seu accés a la cultura. Alhora, en la gestió dels equipaments culturals, cada cop es tendeix més a buscar fórmules que integrin el sector públic per tal d'oferir al ciutadà uns serveis més eficients, plurals i amb un efecte social de cohesió, però ¿què passa amb tot això quan es viu en un context de crisi econòmica com l'actual? Doncs que minven els recursos a invertir; òbviament, l'actual context social, econòmic i cultural afecta de forma negativa a la continuació d'aquesta tasca i la principal víctima que se'n ressent és el teixit associatiu. A més, no hi ajuda gens la dinàmica emergent que han adoptat en els últims temps les indústries culturals i les noves tecnologies, que porten a un consum massiu i individualitzat de la cultura.

Sembla evident que en els propers anys la tendència restrictiva en la inversió de recursos en cultura seguirà, que les administracions públiques no els incrementaran i que, fins i tot, els reduiran. Probablement hauran de reorganitzar els seus efectius i, també, integrar dins de les seves estructures administratives els ens de gestió que han creat, com ja està passant en alguns països europeus. Aquest escenari de futur obliga per tant, a explorar les possibilitats de cooperació. Per què no amb el sector privat, buscant potser fórmules de risc compartit?

El que queda clar és que des dels equipaments culturals públics cal impulsar, ja des d'ara, un procés gradual de transformació progressiva del model actual, basat majoritàriament en la gestió directa, cap a fórmules basades en la cooperació que permetin optimitzar els recursos humans i econòmics disponibles. És a dir, la sortida de la crisi no permet demorar més l'impuls a la cooperació. L'ajust pressupostari previst per als propers anys porta al convenciment que és urgent activar la col·laboració entre institucions per tal d'evitar la reducció de l'oferta cultural i, com a conseqüència, la reducció del consum i el canvi d'hàbits de la població.

No obstant, cal tenir en compte un altre aspecte: la planificació. El sector cultural, a més de donar resposta a les necessitats del present, ha de planificar el seu desenvolupament futur en aquest context per no anar a remolc de les circumstàncies. Per això han d'actualitzar el seu posicionament i adoptar estratègies, que han de sorgir del debat dels actors principals del panorama cultural català. D'aquí l'objectiu de la taula rodona organitzada per l'Institut Ramon Muntaner.

Ajustament econòmic en un moment de minva econòmica, planificació..., però, què més cal tenir en compte? És cert que les administracions públiques tenen el deure de garantir l'accés i l'ús de la cultura a la ciutadania i de fer-ho amb la participació de la societat civil. La igualtat d'accés a la cultura i la llibertat d'actuació dels actors culturals s'ha de convertir en el punt de trobada entre poder públic i societat civil, però quan minven els recursos i, a més, quan ens trobem en un moment de canvis de valors i en una societat canviant, no n'hi ha prou en obrir portes perquè tothom accedeixi a la cultura lliurement, sinó que possiblement també estem obligats a renovar les regles del joc si es vol que la societat actual se segueixi involucrant en seguir construint una cultura popular catalana que valori el seu llegat i assimili les noves formes que estan experimentant les noves generacions en l'actualitat.

És per això que des de la taula rodona es va demanar als ponents que prestessin especial atenció a la planificació, però tenint en compte que la cultura és sobretot resultat de voluntats sorgides d'entorns concrets i, per tant, singulars. Es buscava en aquest sentit que el testimoni i les experiències dels ponents servissin per conèixer la tasca que porten a terme representants de diferents àmbits culturals, per buscar després en el debat fórmules per involucrar-hi els públics.

Malgrat que no ens ha de passar per alt que la planificació cultural vol recursos, i també temps i consensos, també és important saber treballar des del territori i amb allò que es té a l'abast. Per tant, conèixer el dia a dia d'institucions culturals que treballen en diferents punts del territori ha de permetre obrir un debat a noves fórmules de cooperació i captació de nous públics.

Els nostres arxius, museus, biblioteques, centres culturals, associacions, etc. tenen el repte de futur de renovar-se. Es tracta, doncs, de buscar fórmules i acords que permetin mantenir vius i en condicions aquests espais de lleure i cultura, aquests espais de ciutadania. Han de seguir treballant per generar coneixement i participació; en resum, per generar teixit social i, a la vegada, cohesionar el país en la seva cada cop més gran diversitat.

En aquest difícil repte, la intervenció pública és imprescindible per al sosteniment de determinades pràctiques culturals, però també cal comptar amb el valor de l'associacionisme per mantenir-les vives i del tot viables. És en aquest punt on cal incidir en la cooperació entre institucions.

Així doncs, la reflexió proposada durant la taula rodona pretenia incidir en tres àmbits:

1. Optimitzar al màxim els recursos públics per poder mantenir l'oferta cultural, en un moment en què les successives reduccions dels pressupostos són evidents.
2. Enfortir l'associacionisme i la cooperació entre equipaments culturals, entitats i societat.
3. Buscar nous públics i maneres d'acostar-s'hi per poder mantenir l'activitat cultural del país.

La sessió de l'Espai Despuig pretenia, doncs, posar sobre la taula aquestes reflexions i validar-ne el procés amb representants d'equipaments culturals i de centres d'estudis.

Per tal d'abordar millor aquests àmbits, tot i que estan íntimament lligats, vaig plantejar als ponents la taula rodona amb blocs separats perquè cadascun d'ells, com que provenen d'àmbits diferents com són els arxius, els museus, les biblioteques i els centres d'estudis, poguessin intervenir en funció dels seus coneixements en el seu àmbit de treball. Vaig plantejar, doncs, la taula rodona en quatre blocs:

Com fer possible una necessària cooperació entre els centres d'estudis i els equipaments culturals en l'organització d'activitats. Per tant, els preguntava quin paper han de jugar els centres d'estudis i els equipaments culturals en un moment de crisi com l'actual i si ara es fa més necessària que mai la cooperació. És el moment de generar unes relacions més fluïdes entre ambdós? ¿Els centres

d'estudis i els equipaments culturals són elements contraposats o cal entendre'ls en clau de complementarietat?

Sobre el fet de com superar amb èxit el repte d'arribar a grups socials que tradicionalment no s'han interessat per la cultura, pel passat, com se'ls pot atraure? Què passa amb l'actual sistema de captació de públic? Cal entrar sense reserves al món que s'obre amb les xarxes socials?

La difusió mediàtica podria ser una eina per arribar a aquests públics? ¿En quina manera pot contribuir la difusió mediàtica a l'interès de la sensibilitat ciutadana envers els centres d'estudis i a la seva oferta i a la dels equipaments culturals en general? ¿Cal sensibilitzar els possibles públics per obtenir-ne un reconeixement?

Les eleccions del novembre del 2010 van encetar un nou moment polític, de canvi respecte els set anys de govern tripartit. La nova etapa està caracteritzada per l'existència de tres crisis simultànies: la crisi econòmica i les seves conseqüències socials; la crisi de relacions entre Catalunya i Espanya i la crisi de confiança en les institucions. És en aquest marc incert que Catalunya haurà de donar resposta a un seguit de reptes de país que condicionaran la seva evolució futura en el mig termini. Com afecta aquesta nova realitat als centres d'estudis? I a la seva relació amb la gent del territori? Han de servir de mediadors? Històricament els centres d'estudis fan esforços titànics molt per sobre de les seves possibilitats. Davant aquesta nova realitat, ¿com han d'abordar el futur i la seva relació amb el territori i la seva gent?

Des d'un bon inici era conscient que eren plantejaments complexos, però també vaig plantejar als ponents que seria interessant poder arribar a alguna conclusió fructífera durant la taula rodona.

Vagi per endavant que, amb la pregunta de si es creu convenient i viable obrir noves vies de col·laboració, la resposta majoritària va ser favorable. Els ponents van afirmar que cal buscar que els diferents públics s'involucrin i participin. En aquest sentit van dir que cal trencar certs tabús, barreres i pors respecte la tasca que porten a terme els equipaments públics. Es va parlar que és imprescindible apostar per estructures flexibles que siguin capaces d'abastir i donar servei al conjunt de la societat. També hi va haver acord en què un dels reptes principals de futur, tant dels equipaments públics com dels centres d'estudis, no és mantenir el públic, sinó fer-lo créixer.

En aquest sentit, durant la sessió es van fer algunes propostes concretes:

Donar a conèixer molt més l'oferta d'equipaments culturals i centres d'estudis. Per tant, apostar per la comunicació com un repte fonamental.
Rendibilitzar els espais i els equipaments.

Els participants a la taula rodona provenien de quatre àmbits que, amb la seva intervenció, van permetre arribar a aquestes conclusions apuntades i a d'altres que s'inclouen en aquesta publicació.

Els ponents van ser:

M. Àngels Suquet i Fontana. Llicenciada en Filologia Clàssica l'any 1990 i màster en Arxivística per la Universitat de Girona. El primer contacte amb els arxius va ser el 1991, fent pràctiques a l'Arxiu Capítular de Girona, on transcrivia, traduïa i feia registres de documents medievals. Ha treballat especialment en implantació de sistemes de gestió de documents, en tractament de fotografies als arxius i en gestió cultural. L'any 1991 va ser sòcia fundadora de l'Associació al Servei del Patrimoni, que, l'any següent, es va convertir en l'empresa de serveis L'ASSERP SC Gestió d'Arxius i Patrimoni Cultural, en funcionament fins a l'any 1995. En aquest marc, es va iniciar en l'organització de documentació administrativa i en la implantació de sistemes de gestió de documents. Com a consultora privada, ha realitzat una vintena de projectes i intervencions en documentació pública i privada. Un dels reptes professionals més importants va ser la direcció de l'elaboració del Pla Arxivístic de l'Hospitalet de Llobregat. Aquest encàrrec va ser realitzar els anys 1996 i 1997 per mitjà de l'Associació d'Arxivers de Catalunya i de la Diputació de Barcelona. Entre 1993 i 1996 va ser la coordinadora de l'Arxiu d'Imatges Emili Massanas de la Diputació de Girona. Va iniciar-se en el coneixement de la fotografia, un camp força nou en l'arxivística, que la va motivar a fer propostes a nivell metodològic. La culminació d'aquest procés va ser la col·laboració al Manual para la gestión de fondos y colecciones fotográficas, publicat l'any 2001. Al llarg d'aquests anys ha publicat cap a una trentena d'articles i comunicacions, gairebé sempre sobre aspectes tècnics de l'arxivística. Des de l'any 2000 treballa a l'Arxiu Municipal de Sant Feliu de Guíxols, que dirigeix des de l'any 2007, i també s'encarrega de l'edició de la revista *L'Arjau* i del Servei Pedagògic (Tallers d'Història).

Jordi Tura. Llicenciat en Història per la UAB. Responsable de documentació del Museu Etnològic del Montseny i del Centre de Documentació del Parc Natural del Montseny, Secció Humanitats, entre els anys 1989 i 2001. Codirector de les intervencions arqueològiques al Castell de Montsoriu entre els anys 1993-2007. Membre fundador i president de l'Associació d'Amics del Castell de Montsoriu entre els anys 1999-2002. Director del Museu Etnològic del Montseny, la Gabella entre els anys 2001-2007. Cap del Servei de Museus i Protecció de Béns Mobles de la Direcció General de Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya entre els anys 2008-2010. Secretari de la Comissió Executiva de la

Junta de Museus de Catalunya entre els anys 2008-2010. Membre fundador de l'Associació de Museus de Territori i Societat (2011). Membre del Patronat del Castell de Montsoriu. Membre de la Comissió Consultiva del Parc Natural del Montseny. Des de l'1 de desembre de 2010 torna a ser director del Museu Etnològic del Montseny, la Gabella.

Josep Vives i Gràcia és diplomat en Biblioteconomia i Documentació, llicenciat en Documentació i té estudis de Filosofia. Ha treballat com a bibliotecari a la biblioteca del Centre Excursionista de Catalunya, a la mediateca del Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana i a les biblioteques de la Universitat Politècnica de Catalunya de Terrassa i de Vilanova i la Geltrú. Fins al 2012 ha estat el cap del Servei de Biblioteques del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Ha publicat diferents articles professionals dins de l'àmbit de les biblioteques i la propietat intel·lectual, l'alfabetització informacional o el Sistema Bibliotecari de Catalunya. Coordinador i autor del llibre *Digitalización del Patrimonio: Archivos, Bibliotecas y Museos en La Red* (Barcelona: UOC, 2009).

Pere Gifre Ribas. Doctor en Història. Catedràtic d'institut i professor associat de la Universitat de Girona. Ha estat president de l'Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines i ara n'és de l'Institut d'Estudis Empordanesos. Centra la seva recerca en la història rural d'època moderna, formant part d'equips de recerca de la UdG, dels quals Rosa Congost és la investigadora principal, i del grup que edita les corts catalanes d'època moderna i que coordina la professora Eva Serra de la UB. Sobre aquests temes ha publicat diferents articles en revistes especialitzades i és coautor de diferents llibres. Durant l'any 2012 publicarà una part de la seva tesi doctoral a la Biblioteca d'Història Rural de l'Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines i una altra part, la principal, a la Fundació Noguera.

ELS CENTRES D'ESTUDIS I LA COOPERACIÓ: UNA NECESSITAT ACTUAL, UNA DESITJADA I NECESSÀRIA CONTINUÏTAT

PERE GIFRE RIBAS*

President de l'Institut d'Estudis Empordanesos

Els centres d'estudis locals i comarcals es troben, en aquest final d'any de 2011, en una etapa difícil de la seva trajectòria. L'economia, potser mai com ara, dirigeix els destins de la societat. La societat civil, de la qual formen part els centres d'estudis, ha d'esforçar-se per mantenir el seu pes en les decisions que es prenen. L'àmbit cultural, en moments en què l'economia arbitra les decisions, té poc espai per a la matisació, la manifestació de l'opinió, sovint crítica, que és la seva principal raó de ser.

Sens dubte, els efectes de la crisi econòmica iniciada el 2008, de la qual no es preveu la sortida en els propers anys, afecta directament les fonts de finançament dels centres d'estudis. Les institucions públiques es veuen obligades a reduir les seves partides, fet que es trasllada, amb una afectació molt especial, a les destinades a l'àmbit cultural, que ja de per si eren migrades. Els centres d'estudis, que obtenen una part substancial dels seus ingressos per la via de convenis o subvencions de les entitats locals, comarcals o provincials, es veuran

---

* Aquest text és la resposta a la invitació de l'Institut Ramon Muntaner a participar en una taula rodona sobre la col·laboració entre centres d'estudis i agents culturals del territori. El text, adequat al format demanat per l'organització de l'Espai Despuig, obeeix a l'experiència personal, resultat d'anys de col·laboració amb centres d'estudis, i del coneixement de primera mà, per haver-ne estat president, de l'Institut d'Estudis Empordanesos i de l'Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines, dues realitats ben diferents, i també per formar part del Patronat Francesc Eiximenis de la Diputació de Girona, entitat que agrupa la major part dels centres d'estudis locals i comarcals de les comarques de Girona. Les referències exemplificadores es fan, sobretot, a l'àmbit gironí, que és on l'autor hi té un coneixement directe. El lector, però, podrà extrapol·ar-les fàcilment a la seva realitat immediata.

seriosament afectats en l'exercici de 2012 i caldrà veure quins efectes, tot i les petites quotes que es cobren als associats, tindrà la crisi sobre la seva massa social: no sabem quin serà el moviment d'altres i baixes entre els associats. És previsible que hi hagi una disminució de la base social dels centres d'estudis quan el que seria desitjable és tot el contrari.

La situació de crisi econòmica incideix en un moment en què els centres d'estudis han de definir les línies d'actuació dels propers anys. Ara mateix, en els centres d'estudis s'està debatent si s'ha de passar del llibre convencional al llibre digital i si el llibre digital ha de ser de pagament o s'ha d'oferir en obert als associats i a tothom que hi vulgui accedir. La reducció de costos és molt present en les convocatòries de les juntes dels centres d'estudis. La crisi econòmica incideix en un moment en què els centres estan portant a terme processos de redefinició de les seves funcions en la societat (els mercats semblen ser-ho tot, la cultura no té gaire cabuda en una societat que busca exclusivament l'utilitarisme per defensar uns pressupostos que tenen una línia definida i determinada). Uns moments en què també es debat com arribar a la societat i com estendre i difondre la cultura local i la general (el debat entorn els mitjans és clau, però sobretot el que és més important és el missatge que s'ha de traslladar a la societat). Un debat que es viu en els centres d'estudis, però que és general en el món de la cultura, ja que suposa reivindicar, encara, el seu lloc en la societat.

Hi ha també un altre debat obert, i aquest fa referència a la recerca i a la difusió cultural, una de les principals raons de ser dels centres d'estudis. Habitualment, els centres d'estudis han destinat bona part dels seus recursos a la difusió de recerques fetes des de l'estricta investigació individual o des d'altres instàncies, especialment des de la universitat; els centres d'estudis més dinàmics i amb una base social més àmplia també fan recerques pròpies; sovint s'organitzen en seccions dins el mateix centre, en contacte amb departaments universitaris i en col·laboració amb altres centres i fan les seves pròpies recerques. És de suposar que la dotació per a recerques baixi en gran manera i que topi amb les dificultats de finançament, més enllà de les convocatòries anuals de les beques ACOM, que convoca l'AGAUR, o les que convoca l'Institut Ramon Muntaner, o, a Girona, el Patronat Francesc Eiximenis, o les que puguin convocar altres organismes de la Generalitat. La recerca individual, però, no veurà reduïda la seva producció. La recerca col·lectiva, la que estigui lligada a departaments universitaris, sí. No hi haurà, però, manca de matèria primera en forma de materials lliurats als consells de redacció; el que hi haurà seran, però, dificultats per mantenir el ritme de publicacions portat a terme fins ara. Això, però, no necessàriament ha de ser negatiu: implicarà una reflexió més profunda sobre què s'ha de publicar i com i en quina extensió, per exemple, fet que redundarà en una millora de la qualitat.

La necessitat de repensar-se per afrontar la difícil situació suposa, però,

també, una oportunitat per als centres d'estudis d'acostar-se, si és que ja no ho fan, a altres actors del món cultural i social. El treball cooperatiu sempre ha estat millor que el treball individual, perquè acostuma a donar millors resultats; ara es presenta l'ocasió per posar-ho en pràctica.

1. Prèvia: pluralitat de centres d'estudis

Hi ha centres d'estudis que vénen de molt lluny i n'hi ha de molt més recents. Hi ha una història i una tradició de centres d'estudis locals, no pas tan llarga com la que poden tenir les *sociétés savantes* franceses, però, sense sortir de l'àmbit gironí, n'hi ha molts que, a banda del PEHOC (Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca) fundat el 1933, van sortir en ple franquisme, des de dalt, per controlar la cultura del territori i establir contrapesos a l'Institut d'Estudis Catalans, i també per donar sortida a una preocupació que tenien persones lligades a les iniciatives culturals de base i que no tenien cap altra opció que fer-ho des de les organitzacions tolerades i tutelades pel règim. Probablement hi hagi excepcions, però no podem deixar de banda que qualsevol iniciativa, per petita que fos, havia de comptar amb el vistiplau del règim. Amb ritmes diversos, els centres d'estudis que provenen d'aquest passat han acabat fent la seva pròpia "transició". Ho explica molt bé Carles Sapena¹ en un llibre que recull la seva experiència d'anys de treball i d'observació com a secretari tècnic del Patronat Francisc Eiximenis de la Diputació de Girona, en contacte amb aquestes institucions. En aquests centres el relleu en les juntes s'ha acabat donant majoritàriament per raons biològiques abans del 2000, que és quan acaba el seu relat, i sobretot en el primer decenni del 2000.

Altres centres d'estudis apareguts més recentment, durant la Transició i encara en èpoques posteriors, tenen altres lògiques, algunes relacionades amb la segregació d'altres centres, o tenen una funció més transversal i no tan localitzada en el territori, la qual cosa els dona un major marge d'independència de les institucions locals, però també una major dependència del nombre d'associats, que són la seva principal base de finançament, per poder portar a terme els projectes programats.

En aquests moments, sense que disposi d'una base estadística general en què fonamentar-ho més enllà del coneixement directe, les juntes directives dels centres estan formades, majoritàriament, per persones sorgides de la universitat,² sense que això sigui obstacle perquè puguin conviure amb erudits que han fet

---

¹ Carles SAPENA (2002), *Els centres d'estudis locals*, Caixa de Girona i Diputació de Girona (Quaderns de la Revista de Girona).

² Es pot trobar una radiografia de la composició de les juntes d'onze centres d'estudis efectuada per J. M. PUIGVERT, «La universitat i els centres d'estudis», *Mestall*, núm. 27 (juny 2010), p. 2.

de la recerca local la seva raó de ser. Els socis, però, tenen un ventall molt més ampli de procedències i d'interessos i, a hores d'ara, un nombre important de centres d'estudis que ja tenen una llarga trajectòria es troben en el procés que quan els socis de tota la vida deixen de ser socis, majoritàriament per defunció, no tenen relleu. El "reemplaçament generacional" no es dona, almenys no pas a tots els centres: la reducció d'efectius és una realitat. D'altra banda, la piràmide d'edats dels associats cada vegada s'eixampla més en la part superior i s'estreny en la base. Si no es fa tot el possible per ampliar la base, el futur és extremadament pessimista. Tindrem uns centres d'estudis amb una base social que la podríem anomenar de "socs passius", formada pels socis que es limiten a pagar la quota, que no és poc, però que no participen de la vida de l'entitat. Hi ha una dada objectiva: quants socis assisteixen a les assemblees generals? La realitat és que quan l'assistència se situa entorn del 5-6% dels associats ja es considera que ha estat tot un èxit. Amb una base social marcada per la majoria de socs passius, per la manca de relleu generacional i, per tant, amb una reducció d'efectius, si no s'actua en els propers anys el futur dels centres d'estudis és, com a mínim, incert.

No es tracta de traçar una radiografia pessimista i negativa de la realitat dels centres. En el cas que sigui així, si aquesta visió és compartida per un nombre significatiu de centres, tindrem assenyalada quina és la problemàtica i, sobretot, sabrem quin és el punt de partida, que és el que es proposa aquest text. Mirarem d'agafar cadascuna de les oportunitats que ens ofereix la situació derivada de la crisi econòmica actual, les quals passen, bàsicament, per la col·laboració amb els altres agents culturals del territori: els establerts, que podrem considerar institucionals (arxius, biblioteques, museus...) i els que sorgeixen de la base social (ateneus, casinos, grups naturalistes, grups de defensa del territori...). Davant les dificultats, apuntem-nos a treballar en les oportunitats.

2. Relació centres d'estudis–equipaments culturals i altres agents del territori

La col·laboració entre centres d'estudis i equipaments culturals és del tot necessària, ara, amb la situació econòmica que es viu, abans i sempre. Els centres d'estudis s'ubiquen, majoritàriament, en el territori, tot i que n'hi ha de fundació més recent que tenen un àmbit més inconcret i són sobretot temàtics, i han de col·laborar amb els altres agents actius del territori, amb els arxius, les biblioteques i els museus, és clar, però també amb la universitat, amb els grans ajuntaments que tenen una estructura orgànica i amb els més petits, sense estructura de funcionament, amb les entitats de la societat civil i amb les dedicades a la salvaguarda del paisatge i del patrimoni, i, també, amb els centres d'ensenyament.

2.1. BIBLIOTEQUES

La col·laboració actual passa per la coordinació, sobretot, en la presentació de llibres, l'organització de cicles de conferències, cursos, etc.; de fet, en tot allò que sigui promoció cultural. En la mesura que la biblioteca municipal o comarcal obre les portes, es troba amb els centres d'estudis. Des dels centres d'estudis caldria demanar que les biblioteques locals i comarcals, tot i les dificultats presupostàries, mantinguessin almenys aquella tradició de continuar el "fons local", on s'aplegui tota publicació d'àmbit local o comarcal del territori. Un pas més seria posar en xarxa els fons que hi ha en les biblioteques d'una ciutat o d'una comarca (inclosos els fons dels centres d'estudis i també els d'ateneus, casinos i entitats privades que disposen de fons significatius): seria una manera de col·laborar en la recerca i d'evitar duplicitats de fons. També caldria generalitzar la pràctica de digitalitzar fons documentals (les actuacions de digitalització de fons d'hemeroteca són una bona experiència) i oferir-los en obert.

2.2. ARXIUS

Els centres d'estudis que han tingut en l'estudi de la història la base de la seva recerca han trobat en els arxius municipals i, més tard, en els comarcals, l'espai natural; sovint és el seu "hàbitat natural". Als arxius els interessa el contacte amb els usuaris i als centres d'estudis els interessa disposar d'antenes des de les quals mostrar la seva presència i captar el que són els interessos dels usuaris. Són molts els arxius, sobretot els arxius comarcals, on radiquen les seus oficials dels centres d'estudis. A l'Arxiu Històric de Girona hi va sorgir l'Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines i hi té la seva seu; el Centre d'Estudis Selvatans la té a l'Arxiu Comarcal de La Selva i l'Institut d'Estudis Empordanesos durant una temporada va tenir la seu a l'Arxiu Comarcal de l'Alt Empordà. D'altra banda, els arxiviers són ben presents en les juntes dels centres d'estudis.

El treball conjunt ofereix moltes possibilitats: organitzar conjuntament sessions de treball adreçades a estudiosos i aficionats (cursos de genealogia, per exemple, que tenen un èxit d'assistència assegurat, muntatge d'exposicions o sessions destinades al treball i a la metodologia en fons documentals concrets) o, com va fer-se l'any passat, per contribuir a establir l'inventari dels arxius de la comarca (segons que disposa la Llei 10/2001, d'arxius i documents, art. 30, b). En un altre pas en aquesta línia de col·laboració, caldria incidir en un treball a tres bandes entre arxius, centres d'estudis i ensenyants de secundària, a fi de col·laborar en els treballs de recerca de batxillerat, que des d'alguns arxius ja es

fa, estenent-ho de manera sistemàtica als tres agents implicats en el que ha de ser la base futura dels centres d'estudis.³

2.3. MUSEUS

Sovint la tradició museística ha anat lligada a l'arqueologia (el museu fa de dipòsit arqueològic, com passa a Banyoles) o a l'etnologia (el Museu Etnològic del Montseny, la Gabella d'Arbúcies). D'aquesta manera, el museu esdevé el lloc de trobada d'una bona part dels estudiosos de la zona. El museu, des de la seva centralitat, es converteix en aglutinador. Allà on els museus se centren exclusivament en l'art més contemporani es fa més complexa la cooperació. En canvi, quan el museu recull la història i la societat de la comarca i vol esdevenir el reflex de l'antropització del medi, els punts de trobada són imprescindibles, tant per oferir un discurs coherent com per poder pouar directament de la recerca dels estudiosos sobre el territori. Un bon exemple és la col·laboració entre l'Ecomuseu de la Farinera de Castelló d'Empúries, l'Arxiu Municipal de Castelló, l'Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines i l'Institut d'Estudis Empordanesos en el projecte de cortals i memòria oral *Paisatge latent: terres, closes, cortals i cortalers*. Els museus especialitzats, com el Museu Memorial de l'Exili de la Jonquera, el Museu de l'Aigua de Salt, el Museu d'Empúries, el Museu del Suro de Palafrugell, el Museu de la Mediterrània de Torroella de Montgrí, etc., presenten unes altres possibilitats de treball cooperatiu. Són aquests museus els que atrauen els estudiosos: els museus esdevenen focus d'atracció. La relació amb els centres d'estudis no sempre hi és directa i on no sigui així, s'ha de fer tot el possible perquè ho sigui.

2.4. LA UNIVERSITAT

La relació entre els centres d'estudis i la universitat és, sobretot, informal, més que no pas formal, resultat de convenis de col·laboració, tal i com sintetitza J. M. Puigvert, vicerector de la UdG. Però, com diu ell, són els estudiants de doctorat i els llicenciats universitaris els que treballen en els centres d'estudis locals i els que en formen part. La universitat es troba present d'aquesta manera en els centres d'estudis, en el que és una manera de revertir el coneixement en el territori. La veritat és que caldria lligar aquestes relacions de manera més formal. Hi ha la possibilitat que els consells assessors de les publicacions dels centres d'estudis o els revisors dels treballs siguin professors universitaris. A me-

---

³ Aquesta és una de les conclusions a què es va arribar a les Primeres Jornades Ensenyament – Arxius que es va celebrar a la Universitat de Barcelona els dies 5, 6 i 7 de setembre de 2002. Vegeu G. TRIBÓ, «Didàctica amb fonts d'arxius», *Mestall*, núm. 11 (novembre 2002), p. 7-10.

sura que les publicacions dels centres d'estudis compleixin amb les normatives de qualitat, serà molt més fàcil que professors i estudiants que inicien la seva carrera universitària vulguin publicar en els centres d'estudis locals. Aquesta és, sobretot, una oportunitat per als centres d'estudis que passa per la millora de la qualitat de les seves publicacions.

2.5. ENTITATS DE LA SOCIETAT CIVIL

Hi ha altres entitats que treballen en el territori, moltes de les quals de l'anomenada societat civil: ateneus, Òmnium Cultural, entitats defensores del patrimoni (conservacionistes, naturalistes i ecològiques, etc.), amb les quals els centres d'estudis han de col·laborar necessàriament perquè coincideixen en l'àmbit d'actuació i perquè tenen objectius comuns: la difusió i la divulgació del patrimoni i la cultura i la defensa i salvaguarda del patrimoni. Els coneixedors i defensors del medi local i comarcal, naturalistes, conservacionistes, ecologistes, bons descendents dels excursionistes dels segles XIX i XX, estan fent una feina activa en la defensa i salvaguarda del paisatge i sovint troben la col·laboració, a l'hora d'argumentar les seves posicions, en els centres d'estudis. La necessitat obliga a la cooperació.

2.6 AJUNTAMENTS I CONSELLS COMARCALS

Les col·laboracions entre centres d'estudis i els ajuntaments de ciutats importants se solen canalitzar per la via de convenis. A Catalunya, però, hi ha un nombre important de municipis amb poca població que han de tenir en els centres d'estudis comarcals una referència a l'hora de definir actuacions de protecció d'elements patrimonials o del paisatge. Posem per cas la inclusió d'elements patrimonials en els catàlegs arquitectònics dels municipis o la tramitació d'elements singulars i patrimonials que han de ser considerats béns culturals d'interès local. La col·laboració esdevé necessària per als petits municipis i el dictamen dels centres d'estudis s'hauria de convertir en la referència d'autoritat en aquests estudis i tramitacions.

2.7 INSTITUTS D'ENSENYAMENT SECUNDARI

D'ençà de la LOGSE, a Catalunya els alumnes de segon de batxillerat han de portar a terme un treball de recerca. Els alumnes del batxillerat d'humanitats i ciències socials són encaminats, per part del seu professorat, a realitzar les seves primeres recerques dins l'àmbit local. Les relacions entre instituts i arxius locals i comarcals estan més o menys establertes, sobretot per les relacions entre el professorat de secundària i els arxivers. Les relacions amb els centres d'estudis no estan tan ben canalitzades. És cert que des dels centres d'estudis es doten

premis,⁴ a vegades de manera conjunta amb altres institucions, amb la finalitat, segons diuen les seves bases, de potenciar i premiar les primeres recerques dels estudiants de secundària. A una dotació econòmica hi sol seguir la publicació d'un resum del seu treball. Aquesta és una via que cal mantenir i estendre, però, per altra banda, aquesta relació no sempre ha tingut les seves contrapartides des de l'oferta del fons bibliogràfic dels centres d'estudis als instituts de secundària, ni tampoc la possible col·laboració entre els investigadors dels centres d'estudis i el professorat dels instituts.

Per acabar, la relació entre els centres d'estudis i els grans equipaments culturals (arxius, biblioteques i museus), no pas a tot arreu, ni sempre, no han tingut la col·laboració necessària. Sempre depèn de les persones que hi ha davant les entitats. Són més les relacions interpersonals, que no pas les relacions derivades de convenis de col·laboració, les que han marcat les línies d'actuació. Per evitar-ho, caldrien línies estratègiques clares, des de dalt, però sobretot amb l'acord i l'aquiescència dels que treballen sobre el territori.

3. Arribar al màxim de gent. Possibilitats de les noves xarxes socials?

L'objectiu de tot centre d'estudis és arribar al màxim de persones possibles. Que sigui lloable aquest objectiu no ha de fer perdre de vista que la cultura no ha de ser necessàriament popular. Als centres d'estudis no els cal arribar a tota la societat. La cultura és minoritària. Als actes, a la majoria dels actes culturals, de la mena que sigui, hi ha la mateixa gent. Aquesta és una realitat tangible. Que els centres han de fer el possible per arribar a més gent, al màxim de gent, que s'han d'obrir a la societat, aquest és un objectiu de màxims. La realitat, però, és que es tracta de poc més que una utopia.

Els centres d'estudis fan cultura i la difonen, però no han de vulgaritzar-la per arribar a un públic més ampli. S'han d'esforçar per fer una presentació assequible: des de la conscienciació del patrimoni i la realitat immediata (matinals, sortides, excursions...), publicacions, cicles de conferències, exposicions, etc., però sempre amb el màxim de rigor. Estic plenament en contra de la "subrepresentació" teatral o cinematogràfica d'episodis singulars de la història del país. En tenim exemples amb representacions de la Guerra del Francès amb subproductes d'un escàs rigor històric. El debat historiogràfic es juga també en aquests espais reduïts i locals. Els tòpics més tronats mantenen la seva plena vigència.

---

⁴ El Premi Albert Compte a treballs de recerca de batxillerat que s'atorga a Figueres, convocat per l'Institut d'Estudis Empordanesos i l'Ajuntament de Figueres, ha arribat a la seva desena convocatòria, com també el novè Premi Mestall, que convoca l'Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines, o el premi Salvador Reixach, que organitza el Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca.

Que hi haurà possibilitats amb les noves xarxes socials és una evidència. Que les haurem d'usar, també. És en moments de dificultats econòmiques que n'haurem de fer un ús intens. De fet, els centres d'estudis disposen de la seva pàgina web, tot i que alguns l'hauríem d'actualitzar i posar al dia. Un nombre important de centres d'estudis ja disposen de les seves publicacions en xarxa, a RACO, que coexisteixen amb les publicacions en paper, i s'està obrint la possibilitat d'oferir des de la xarxa les publicacions de pagament, en el que suposaria un estalvi significatiu d'enviament i distribució de les publicacions.

Em sembla que més que banalitzar la cultura, el que els centres d'estudis locals han de fer és convertir-se en el referent cultural de les seves comunitats, però per això cal que les institucions ho vegin i ho reconguin. No han de ser els centres d'estudis els que han d'anar a defensar segons quins noms del nomenclàtor municipal: ha de ser l'Ajuntament qui ha d'incloure el centre d'estudis en la comissió del nomenclàtor, com han de ser els ajuntaments els que han de demanar als centres d'estudis assessorament en la catalogació de masos i altres edificis significatius de la història del municipi, la consideració de BCIL d'objectes patrimonials singulars o en els estudis previs a l'elaboració del POUM municipal, i com ha de ser el Departament de Cultura de la Generalitat el que ha d'incloure els centres d'estudis en els patronats que gestionen monuments singulars que té escampats pel territori, uns patronats que, sigui dit de passada, haurien d'actuar de manera coordinada, almenys amb els altres del mateix territori.

4. Ser mediàtics?

No crec que el treball i la metodologia del treball científic hagin de ser mediàtics. La reflexió i el rigor necessiten espais de tranquil·litat i temps. La difusió de les publicacions i recerques científiques té un abast reduït, tot i que en estar disponibles a la xarxa s'ampliï molt més. Ja se sap, fer best sellers o novel·les suposadament històriques ven molt més. Tots podem posar exemples. Hem de ser conscients de les limitacions. No crec que hàgim de ser mediàtics per vendre el producte que oferim o buscar autors mediàtics perquè ofereixin el producte. El nostre és un producte que no s'adreça al públic en general, sinó al públic que demostra interès per a la cultura i el seu territori immediat. Els programes culturals de les emissores de ràdio o televisió, també les locals (ja veurem quantes d'aquestes en quedaran després de la crisi actual), tenen poca audiència.

Sovint, els mitjans de comunicació capten l'atenció a partir de celebracions puntuals o efemèrides. Els centres d'estudis no en poden quedar al marge. La Guerra del Francès, per exemple, ha marcat els darrers anys. Des dels centres d'estudis s'han programat actuacions que han permès renovar el discurs històric. S'ha posat l'accent en els patriotes i la seva organització i, també, encara que en

menor mesura, en els afrancesats, però també sobretot en els costos humans d'una guerra que feia trontollar les estructures de les societats de l'Antic Règim. Benvingudes siguin les celebracions si hi ha espai per posar al dia el relat històric.

Tota una altra cosa, i aquí crec que hi hem de treballar molt més, és que hàgim d'incidir, des del rigor i la seriositat, en les polítiques culturals municipals o comarcals. Són els representants polítics electes els que han de tenir els centres d'estudis com a referents en matèries culturals, patrimonials i històriques, no sols per a les grans commemoracions, sinó també, per exemple, a l'hora de fer fulletons turístics o conformar jurats de beques i de premis de recerca. Indirectament, aquí sí que hi ha un ampli camí per recórrer per convertir els centres, si és que encara no ho són, en referents culturals de les institucions municipals o comarcals.

5. Situació actual

A poc a poc anem sabent cap on aniran els pressupostos del 2012. Sabem les xifres generals. La reducció de les aportacions, via subvencions o convenis, s'ha d'anar concretant en els propers dies, amb una forta reducció per als centres. Ara és el moment, però, de què els centres hi hagin de fer front amb els seus recursos i la seva imaginació. Caldrà apujar les quotes als associats: les subvencions es reduiran, els costos difícilment deixaran de ser els mateixos; caldrà explorar, també, les possibilitats de trobar recursos on fins ara no s'havien trobat (el mecenatge és una opció a la qual ja recorren alguns centres per a actuacions puntuals i caldrà, també, rastrejar les possibilitats que ofereixen convocatòries d'abast més general), tot amb l'objectiu de no reduir el treball que s'està fent. És hora que els centres d'estudis es reinventin: cada centre en particular i les unions de centres en general.

La cooperació amb altres institucions i entitats que treballen en el territori esdevé una necessitat en moments de dificultats econòmiques. Caldrà esperar que aquesta col·laboració no sigui, però, només fruit de la conjuntura. Es diu que de les situacions de crisi se'n surt reforçat, sempre, és clar, que es pugui sobreviure.

En els altres escenaris que s'han plantejat, em sembla que els centres d'estudis hem d'incidir, sobretot, en el treball en la difusió de la història i de la ciència, la local i la general. Tenim molta feina a fer, com es posa d'evidència cada dos per tres en els mitjans de comunicació. La feina pedagògica no l'hem de deixar de fer. Quant a la recerca pròpia, la generada exclusivament des dels centres, difícilment es podrà portar a terme al marge de la universitat i dels centres de recerca: la col·laboració és imprescindible. A banda, caldrà que els centres d'estudis ocupin el lloc que els correspon en la defensa dels valors pai-

satgístics (en estreta col·laboració amb altres entitats i associacions que n'han fet la seva raó de ser), patrimonials, culturals i de l'escriptura del discurs històric. Han d'ocupar el lloc que els correspon en les comissions i patronats culturals del seu territori. La feina, en aquest darrer camp, serà llarga i àrdua, ja que no sols depèn de la voluntat dels centres d'estudis, sinó de la receptivitat que la proposta tingui en les institucions.

En la mesura que els centres d'estudis es facin visibles, a través de les seves actuacions i la seva presència, amb els nous i els vells mitjans de comunicació, i traspassin els àmbits estrictament culturals, podran eixamplar la seva base social i superar el repte que tenen en l'actualitat: que el balanç anual d'altres i baixes dels associats tingui un saldo positiu. Només d'aquesta manera el necessari reemplaçament generacional, base de la renovació i actualització dels centres d'estudis, situació que sobretot afecta als més antics, a les realitats que demanda la seva societat, serà possible.

Estem en una cruïlla important. Els reptes que els centres d'estudis tenen plantejats en el moment actual, i la manera com s'afrontin i es puguin superar, marcaran el futur a mitjà termini. Davant les dificultats objectives, la cooperació no sols esdevé desitjable, sinó que es fa del tot necessària, amb els agents culturals i no culturals que treballen en el territori, i també, i de manera molt especial, entre els centres d'estudis. La mancomunitat de serveis no sols ha de ser una manera de treballar des de les institucions municipals, sinó que també s'ha de traslladar als centres d'estudis. No només perquè permetrà reduir costos, fet que en aquests moments és del tot remarcable, sinó perquè el treball mancomunat i el treball en xarxa permet treballar millor. Si és només una opció conjuntural no tindrà continuïtat; si és una opció estratègica, serà sostenible, enriquidora i fecunda. Aquesta via cooperativa s'ha d'explorar i tenir en compte a l'hora de planificar futures actuacions.

Els reptes que els centres d'estudis tenen plantejats per als anys propers són molts i molt diversos; aquí se n'han plantejat alguns, sens dubte n'hi ha d'altres. L'important és que hi ha un col·lectiu humà suficient per afrontar-los amb ganes i amb esperit innovador. Els reptes hi són per a ser superats.

ARXIUS: FUNCIO CULTURAL I ESTRATEGIES DE COL-LABORACIO

M. Àngels SUQUET i FONTANA
Arxiu Municipal de Sant Feliu de Guíxols

1. "Què es fa en un arxiu?"

Des de la Transició democràtica, els arxius han treballat de valent per comunicar amb el gran públic i també amb diferents sectors d'usuaris. Aquesta necessitat d'arribar i fer-se conèixer, de fet, és comuna a tots els agents culturals i centres gestors de patrimoni. La complexitat d'aquest fenomen ha provocat que, al llarg del temps, se n'hagin anat explorant diferents facetes i s'hagin utilitzat diferents noms: difusió, pedagogia, màrqueting, mediació i, darrerament, comunicació.

Encara avui dia una de les preguntes més habituals i alhora més temudes pels arxivers és "què es fa en un arxiu?". És una qüestió tan genèrica que és de mal respondre, tot i que sempre es pot resumir responnent amb el clàssic "s'arxiva". Però el que evidencia aquesta pregunta és la dificultat que encara té avui una bona part de la gent per percebre l'abast de la tasca dels arxius. El "s'arxiva" tan sols reforçaria el tòpic de l'arxiver tancat en un dipòsit recòndit, envoltat de papers i, sobretot, pergamins. Per això, se sol optar per una resposta més pedagògica i també força més llarga.

D'entrada sembla clar que per als usuaris els llibres es troben a les biblioteques, els objectes, als museus i els documents, als arxius. En realitat, les diferències són menys evidents. Els arxius són centres gestors de patrimoni documental; des d'un punt de vista tècnic, la metodologia arxivística basa el tractament dels documents en la seva contextualització, és a dir, en la seva pertinença a un conjunt –un fons o una col·lecció– i en la seva relació amb el productor. Aquest aspecte constituiria el fet diferencial dels arxius en relació amb altres institucions gestores d'informació i documents com, per exemple, les biblioteques o els centres de documentació. Un altre aspecte important i també

desconegut per al gran públic és que l'àmbit d'actuació dels arxius abasta el procés de producció de la documentació, és a dir, la seva fase de gestió, a part de la seva organització posterior per a la consulta. En aquest sentit, l'actuació dels arxius també és diferent, per exemple, de les biblioteques.

Bàsicament, doncs, als arxius es fa una funció administrativa i una funció cultural. Segons el que estableix l'art. 32 de la Llei 10/2001, de 13 de juliol, d'arxius i documents, en el cas dels arxius municipals aquestes funcions es concreten de la manera següent:

- Custòdia i gestió del patrimoni documental de l'ajuntament
- Promoció i coordinació de la implantació del Sistema de Gestió Documental
- Custòdia i gestió del patrimoni documental d'empreses, associacions i persones del municipi per mitjà de convenis i contractes
- Promoció de la recerca
- Organització d'activitats de difusió

Les dues primeres estarien més vinculades a l'àmbit administratiu i les tres darreres formarien part de la funció cultural, tant en l'aspecte de conservació del patrimoni com en l'aspecte de gestió i difusió. Els arxius, com els altres agents culturals, poden fer una important contribució a la societat per mitjà de la conservació de patrimoni, la recuperació de la memòria i la promoció del coneixement, no tant des de l'immobilisme i la nostàlgia, sinó per aplicar-los en projectes de futur a partir de la consciència i la visió crítica del passat. Els arxius, i en general totes les institucions culturals, poden jugar un paper important en la construcció de la identitat en un món cada vegada més globalitzat. La identitat entesa com a autoestima col·lectiva pot fomentar el sentiment de pertinença a un lloc i la integració dels diferents col·lectius socials. Els arxius, en el seu doble vessant de casa de la memòria i centre d'informació, poden contribuir en les polítiques culturals de les institucions.

2. La funció cultural dels arxius: un xic d'història

Des de l'antiguitat, els arxius s'han vinculat amb la funció jurídica i administrativa. A mitjan segle XIX, els canvis provocats per la industrialització i el romanticisme van desvetllar l'interès per la història; llavors, els arxius van ser vistos com a font per als erudits. No obstant, no serà fins després de la Segona Guerra Mundial que es començarà a generalitzar el consum de productes culturals, com a conseqüència de l'augment del nivell de vida i del temps lliure o la disminució de l'edat de jubilació.

El desenvolupament de la funció cultural dels arxius es produeix a partir dels anys 1960 –a l'Estat espanyol va ser a partir dels vuitanta-, amb la creació

dels serveis pedagògics. L'objectiu era obrir els arxius al gran públic i esborrar la imatge d'inaccessibilitat que tradicionalment se'ls atribuïa. Al llarg del temps, aquesta funció ha rebut moltes denominacions, com animació cultural, acció cultural, dinamització cultural, difusió cultural, promoció cultural o projecció cultural, entre d'altres. Potser això és degut als diferents enfocaments que s'han anat produint en la gestió cultural durant les darreres dècades. Als primers temps de la democràcia, els animadors socioculturals, vinculats al sector dels monitors i els esports, eren els organitzadors d'activitats amb grans dosis de voluntarisme i improvisació.

Als anys noranta, el creixement de la societat de l'oci i el consum cultural van requerir figures més professionalitzades. La gestió cultural va recórrer al màrqueting, que, aplicat sense finalitats lucratives, va prendre el nom de "màrqueting social", i al marxandatge. Aquest grau d'especialització, juntament amb la incorporació de noves funcions com la coordinació de la implantació de sistemes de gestió de documents, i també la dificultat per obtenir recursos, han provocat un cert estancament de l'activitat cultural dels arxius. En algun moment ha pogut semblar que tenim un paper secundari, com de més a més, davant la funció administrativa. No obstant, la necessitat de crear ofertes turístiques de qualitat, i especialment les noves tecnologies, els han retornat el protagonisme. Avui dia és difícilment discutible que la funció cultural o, en definitiva, la comunicació, és l'objectiu final que es proposa el tractament de la documentació.

Durant la darrera dècada, diferents propostes han plantejat la necessitat que els arxius apliquin de manera global les tècniques de difusió. L'any 2001, Ramon Alberch⁵ plantejava el paper de l'arxiver com a mediador: "los archiveros deberán de desempeñar un papel de «mediación» (...). El objetivo de esta mediación es que los productos y los servicios sean fácilmente inteligibles para los distintos sectores del público". Així, l'arxiver hauria de fer un procés constant de mediació entre l'arxiu i els ciutadans. L'any 2003, en un article publicat a la revista *Lligall*, jo mateixa vaig proposar la possibilitat de no limitar l'actuació pedagògica als serveis didàctics, sinó d'aplicar-la en general en totes les actuacions dels arxius. L'any 2005, les desenes Jornades d'Arxivística de Catalunya, sota el títol "Els arxivers, com (ens) comuniquem?", van proposar el terme "comunicació" per referir-se a les actuacions que calia dur a terme des dels arxius per fer-se entendre pels ciutadans. Les ponències analitzaven els diferents àmbits d'actuació de l'arxivística i desenvolupaven algunes estratègies possibles.

---

5 Ramon ALBERCH (2001), «Archivos, memoria y conocimiento», a *Archivos y cultura: Manual de dinamización*, Gijón, Trea, p. 13 - 26.

3. La comunicació i els arxius: línies d'actuació

Aquesta evolució del concepte de gestió cultural, d'alguna manera, ha implicat el desenvolupament de diferents línies d'actuació per part dels arxius. En primer lloc s'hi podrien situar els serveis educatius o pedagògics, ja que van ser la primera iniciativa promoguda pels arxius en l'àmbit de la funció cultural. L'objectiu d'aquests serveis és la difusió del contingut de l'arxiu i el foment de l'ús dels documents en la didàctica dels diferents nivells de l'ensenyament.

La segona línia d'actuació correspondria a la gestió cultural, és a dir, a l'organització d'activitats adreçades als ciutadans per a consum cultural. L'abast temàtic és força ampli, però és important que es fonamenti en la documentació de l'arxiu. Es poden prioritzar aquells temes o aspectes que poden reforçar la identitat del lloc. La difusió constituiria el darrer pas de l'organització de l'activitat, previ a la seva realització, i serviria per donar a conèixer els programes als usuaris potencials.

Una tercera línia podria ser el turisme cultural, o sigui, la programació d'activitats de divulgació, adreçades principalment a visitants, turistes i persones de segona residència. En aquest cas es pot recórrer a l'autenticitat del lloc com a reclam, remarcant els aspectes o elements que en són específics. Tanmateix, no cal perdre de vista el fet que aquests han d'estar ben fonamentats. Aquests dos aspectes són molt importants per tal de fer una bona promoció i, de vegades, no es tenen massa en compte. Així mateix, és molt important que la població no es desvinculi d'aquestes activitats i que s'hi arribi a identificar. Una manera d'aconseguir-ho és coordinar-les amb el treball dels serveis pedagògics. En el cas dels arxius, a més, s'ha de procurar que serveixin per a la difusió dels documents.

La quarta línia seria el treball de la comunicació o difusió del mateix arxiu, del seu contingut i dels seus serveis. Les actuacions poden consistir tant en l'organització de visites guiades, l'edició de targetes, díptics o cartells, la creació de recursos per mitjà de les noves tecnologies i, fins i tot, el marxandatge o comercialització d'una gama de productes. En aquest cas, les actuacions anirien adreçades als ciutadans de l'àmbit de l'arxiu i també als usuaris d'altres procedències i àmbits tècnics. Cal no oblidar, però, que la comunicació de l'arxiu i dels seus continguts ha de ser una constant en totes activitats organitzades pel mateix arxiu.

L'objectiu, en definitiva, és arribar al màxim nombre possible d'usuaris, però per tal d'aconseguir-ho cal que hi hagi un equilibri entre les activitats pensades per al gran públic i les que s'adrecen a sectors més concrets (estudiants de diferents nivells, professors, jubilats, col·lectius professionals, col·lectius o entitats de la societat civil, sectors marginals, etc.). Llavors, caldrà establir un ordre de prioritats i decidir amb quins sectors es treballarà primer, per tal de programar

correctament les activitats i fer-ne difusió. El treball amb les escoles es pot considerar una de les línies d'actuació bàsiques.

El disseny de les activitats vindrà condicionat pel tipus d'usuari a qui es volen adreçar i també pels recursos de què es disposa. En la seva programació és bàsic tenir en compte els horaris i els períodes de lleure del públic potencial. Un aspecte molt important és el tema o temes que es volen tractar. L'àmbit temàtic que es pot abastar des de l'arxiu és molt ampli: qualsevol època o aspecte de la història general, especialment si han tingut una repercussió local; fets locals d'interès general; temes específics o sectorials; personatges, col·lectius, entitats i institucions; tècniques de recerca; tipologies i sèries documentals; conceptes i metodologia de l'arxivística i la gestió documental. Si pensem en la funció administrativa, les activitats de l'arxiu també podrien donar coneixements de procediment administratiu i organització de l'administració pública. Cal decidir si es prioritza un tema perquè sigui treballat de manera principal; llavors, és important tenir en compte els criteris institucionals i les actuacions que es realitzen en altres organismes i entitats del territori, però, alhora, també s'ha de procurar no caure en la monotonia i no deixar de cobrir mancances tant a nivell de coneixements com de sectors d'usuaris.

La tipologia d'activitats també és molt diversa i és comuna entre els diferents agents culturals: visites a l'arxiu, exposicions, tallers, cursos, cicles de conferències, concursos, beques, itineraris, gimcanes, modelisme, dramatitzacions i recreacions històriques, etc. Com que les activitats són de naturalesa efímera, és interessant crear productes, que solen consistir en publicacions o materials didàctics, però també es poden trobar fórmules més creatives, com l'edició de contes o de còmics, col·leccions de cromos o jocs. En aquest sentit, les noves tecnologies ofereixen un gran nombre de possibilitats.

4. L'experiència a Sant Feliu de Guíxols

L'Arxiu Municipal de Sant Feliu de Guíxols compta amb una important tradició d'activitat cultural. A mitjan dels anys vuitanta es va encetar una línia de publicacions, la col·lecció "Estudis Guixolencs"; es va organitzar el servei pedagògic, els Tallers d'Història, i es va començar a publicar un butlletí que posteriorment es va convertir en la revista *L'Arjau*.

El servei pedagògic, o Tallers d'Història, va començar a funcionar l'any 1986, promogut per l'Arxiu Municipal de Sant Feliu de Guíxols, en col·laboració amb el Museu d'Història i posteriorment també amb la Biblioteca Pública Octavi Viader. És un servei que ofereix a professors i alumnes assessorament i eines –activitats i publicacions– perquè puguin treballar el coneixement i la visió crítica de la història a partir de la història local i les seves fonts. Una part de les

activitats organitzades –xerrades, cursos, exposicions, etc.- s’adrecen a sectors més amplis de població, sempre amb la voluntat de recuperar i difondre la història i el patrimoni municipals. Actualment els Tallers s’han proposat la missió següent: promoure l’ús del patrimoni documental de la ciutat per fomentar la consciència de pertinença al territori, la cohesió social i la participació ciutadana per mitjà de continguts i activitats que donin a conèixer la ciutat a partir de les seves especificitats.

Els Tallers d’Història organitzen:

Xerrades i tallers a les aules de les escoles i els instituts

Sessions per a professors

Activitats de difusió: xerrades als centres cívics, al Consorci Sant Feliu Gent Gran i exposicions al pati de l’Ajuntament (vinculades a la Mostra Literària de Sant Jordi)

Una proposta didàctica de cada tema, publicada a la col·lecció de Quaderns Didàctics El Trinquet.

Els Tallers d’Història col·laboren amb la Biblioteca Pública Octavi Viader en l’organització de la Mostra Literària de Sant Jordi.

La col·lecció “Estudis Guixolencs” té llarga tradició i prestigi. El primer títol va sortir l’any 1987 i fins l’any 2011 han sortit publicats vint-i-quatre títols. Per controlar la despesa i per mantenir una coherència en la col·lecció s’ha definit el format i el disseny dels llibres. Per aquest mateix motiu també s’ajusta la tirada segons els temes (habitualment se’n fan tres-cents exemplars) i s’ha començat a fer edició electrònica dels volums antics.

L’Arjau es va iniciar el setembre de l’any 1989 amb la capçalera *Informatiu de l’Arxiu i Museu de Sant Feliu de Guíxols*. A partir del número 29, de novembre de 1997, la revista es va transformar en *L’Arjau* i abastava també els serveis de biblioteca i educació. A partir del 2008 es va replantejar aquesta publicació: es va convertir en monogràfica i es va iniciar una política de col·laboracions que intenta ser plural i cercar complicitats en funció dels temes. La tirada generalment ha estat de mil tres-cents exemplars, però s’han canviat els criteris de distribució i s’ha prioritzat el repartiment en la ciutat. També es fa l’edició electrònica de la revista i s’han digitalitzat els números antics.

L’Arxiu Municipal de Sant Feliu de Guíxols organitza activitats de manera puntual i se sol procurar que estiguin vinculades o bé als Tallers d’Història o bé a les publicacions que s’editen durant l’any. Per exemple, s’han organitzat conferències i taules rodones amb motiu de les presentacions de llibres o de determinats números de la revista *L’Arjau*. Els darrers anys, l’Arxiu organitza una exposició al pati de l’Ajuntament amb motiu de la Festa Major, generalment a partir del contingut de *L’Arjau* que surt al mes d’agost.

A nivell de comunicació, l’Arxiu ha editat punts de llibre i díptics; també ha

organitzat puntualment visites o jornades de portes obertes, però en els darrers temps ha apostat decididament per les noves tecnologies per mitjà de la creació d'un bloc (<http://arxiunicipalguixols.blogspot.com>) i la participació en les xarxes socials, concretament a Facebook. La creació del bloc ha donat visibilitat als recursos que s'anaven penjant a la pàgina web institucional (<http://www.guixols.cat/web/>); d'aquesta manera, no només s'expliquen quins serveis i quins productes tenim a l'Arxiu sinó que s'ha començat a oferir instruments d'accés a la informació (guies, catàlegs, índexs, transcripcions...) i publicacions electròniques. El bloc també permet generar notícies sobre l'Arxiu. Totes les novetats es difonen per mitjà de Facebook —on hi ha més de mil vuit-cents amics agregats—, a part del tractament habitual en mitjans de comunicació, segons quina sigui la rellevància de la notícia.

El pas següent que hi ha en projecte és oferir un autèntic arxiu virtual en xarxa per mitjà d'un cercador. Com que la inversió que requereix aquest projecte és molt gran, s'han prioritzat aquells conjunts que tenen un major índex de consulta (hemeroteca i secció d'imatges), el més representatiu a nivell històric —el cartulari anomenat *Llibre Vermell*— i els fons vinculats a elements més característics del municipi, com el fons de la Companyia del Tren de Sant Feliu de Guíxols a Girona o el del Salvament de Nàufragos.

5. El foment de la recerca

La Llei d'arxius i documents estableix una funció específica per als arxius, que és el foment de la recerca. Aquesta línia d'actuació és fonamental perquè la seva realització aporta la informació necessària per nodrir les activitats i productes promoguts pels arxius. Lògicament, abans de comunicar cal tenir molt clar què es vol dir i també que estigui ben fonamentat. La recerca, juntament amb l'organització i descripció dels fons, són tasques que cal realitzar abans d'emprendre qualsevol de les línies d'actuació proposades per a la funció cultural. Tant el tractament de la documentació com el buidatge i anàlisi de dades són actuacions complexes que requereixen gran dedicació i coneixements molt especialitzats.

Si bé l'organització de la documentació forma part de les tasques a realitzar en un arxiu, no és gens recomanable que la recerca sigui realitzada per personal del mateix arxiu. No obstant, de vegades és inevitable realitzar alguna petita investigació per documentar la història dels productors dels fons i també la dels mateixos documents, requerida durant l'elaboració dels instruments de descripció, però la recerca amb majúscules entenem que ha de ser encomanada a especialistes: estudiosos locals, grups de recerca universitaris, doctorands, etc. Les fórmules poden ser diverses; no obstant, una de les més comunes és la concessió de beques amb el compromís de publicar posteriorment els treballs resultants.

L'Arxiu Municipal de Sant Feliu de Guíxols va instituir la beca de recerca Lluís Esteva i Cruañas, dotada amb 6.000 € i de la qual s'han celebrat set edicions. Les quatre primeres van ser de convocatòria pública i les dues darreres han estat encàrrecs. D'aquestes dues, una ha estat encomanada a un grup de recerca de la Universitat Autònoma per a la realització del catàleg raonat de l'obra del compositor Juli Garreta i l'altra va ser atorgada a un investigador local per l'elaboració d'un recull de quatre-centes biografies de persones de Sant Feliu de Guíxols. La intenció, en el futur, és invertir en temes sobre els quals hi hagi mancances de coneixement i encarregar els treballs de recerca als grups constituïts en l'àmbit universitari o a investigadors acreditats.

6. L'arxiu com a agent cultural: punts dèbils, punts forts, amenaces i oportunitats

Els serveis que ofereixen els arxius actualment queden molt lluny del tancament i l'hermetisme que se'ls ha associat tradicionalment. Per desgràcia, aquesta imatge encara és present en la societat. Aquest és potser el punt dèbil que pot dificultar més el desenvolupament de les seves funcions, ja que aquesta percepció pot afectar la comunicació amb els seus clients, ja siguin responsables polítics o usuaris. Aquest aspecte s'ha de tenir constantment present en el moment de dissenyar totes les actuacions de l'arxiu, especialment les que es duren a terme dins l'àmbit de la gestió cultural. Un altre punt dèbil, probablement relacionat amb l'anterior, és la dificultat per obtenir recursos.

No obstant, els arxius tenen com a punt fort el fet que existeixen necessàriament com a rastre material de la gestió i el funcionament d'organismes i institucions. Des de l'any 2010, la Llei d'arxius i documents va establir que els arxius han d'existir obligatòriament en tots els municipis de més de deu mil habitants. Un altre punt fort són les característiques de la seva matèria primera, que és la documentació. Una bona part de les persones perceben els documents com a importants i autèntics. A banda, els documents poden tenir un gran poder evocador i generar una bona dosi d'emotivitat, cosa especialment evident en el cas de les fotografies.

Aquests punts forts poden ser clau davant dels interessos o inquietuds que existeixen avui dia. És força evident la necessitat de recerca de la identitat dels pobles davant el fenomen de la globalització i la celeritat vertiginosa amb què es produeixen els canvis; aquestes raons explicarien el boom de la història local i de la recerca genealògica. L'èxit dels parcs temàtics i els viatges a països exòtics serien indicadors del desig d'experimentar sensacions autèntiques, que també es poden enfocar cap a la vivència del nostre mateix passat. L'adequació i reforma dels sistemes tradicionals d'ensenyament i la importància que han

adquirir els aspectes experimentals i pràctics també poden afavorir les actuacions dels arxius per mitjà dels serveis pedagògics. En unes circumstàncies de crisi com les actuals, la recerca de la identitat i l'exemple dels antics emprenedors poden esdevenir un bon recurs per motivar iniciatives.

7. La col·laboració com a estratègia

Per engegar qualsevol actuació és important tenir en compte l'oportunitat de la seva execució en l'àmbit geogràfic en què treballem i també el moment en què es planteja fer. En el mateix sentit, és important establir una bona política d'aliances o col·laboracions que poden prendre diferents formes. El "partenariat", per exemple, és una fórmula basada en la complementarietat dels diferents col·laboradors, ja que proposa el treball conjunt d'ens i òrgans que comparteixen objectius i que poden participar en un mateix projecte aportant els seus recursos i les seves inèrcies. Altres sistemes es basen en aportacions econòmiques, com el mecenatge cultural o el patrocini; no obstant, aquest tipus de col·laboració pot generar relacions de dependència.

Segons el director de l'Arxiu Municipal de Girona, Joan Boadas (1995), el "partenariat" és una fórmula d'actuació per la qual dos o més agents de naturalesa distinta, sense que perdin la seva especificitat, es posen d'acord en realitzar quelcom en un termini concret, que és més que la suma d'ells o que no podrien fer sols o que és diferent del que fan i que implica riscos i beneficis. El concepte és diferent als d'interlocució (no hi ha acció posterior), participació (parts de la mateixa cosa), coordinació (mer compromís organitzatiu), col·laboració (no hi ha implicació mútua) o cooperació (treball amb algú).

Les col·laboracions de "partenariat" es poden cercar en la institució a la qual pertany l'arxiu. Per exemple, en un ajuntament es pot treballar amb protocol, els serveis d'ensenyament o educació, l'àrea de cultura i altres serveis de gestió del patrimoni com biblioteques o museus, centres cívics, serveis socials, escoles d'adults, etc. Fora del marc institucional es poden establir línies de col·laboració amb centres educatius de qualsevol nivell, centres de recursos pedagògics, entitats o associacions, empreses, altres administracions, etc. Per tal que això sigui possible cal tenir la màxima informació possible sobre l'entorn de l'arxiu i treballar els contactes personals. La imaginació permet arribar a propostes creatives on els col·laboradors poden fer aportacions molt diverses, des de recursos humans passant pel repartiment de tasques o funcions; la cessió d'equipaments, espais i materials; l'aportació de recursos econòmics mitjançant, per exemple, la distribució de la despesa; fent promoció conjunta de les activitats tot aportant cadascú diferents sectors d'usuaris, etc.

L'Arxiu Municipal de Sant Feliu de Guíxols col·labora habitualment amb el

Museu d'Història i la Biblioteca Pública Octavi Viader. Actualment, els tres serveis formen l'Àrea d'Història, Coneixement i Difusió, que té com a objectiu contribuir a la promoció de la ciutat des de l'àmbit del patrimoni i la història. Un dels marcs on aquesta col·laboració es produeix de manera més estable són precisament els Tallers d'Història, en què el Museu hi aporta visites guiades i exposicions i la Biblioteca, la Mostra Literària de Sant Jordi. A part, hi ha la participació també constant dels vuit centres docents de Sant Feliu de Guíxols (sis escoles i dos instituts). Puntualment, segons el tema que es desenvolupa, han participat també entitats de naturalesa diversa. L'Associació d'Amics del Ferrocarril de les Comarques de Girona va fer xerrades durant l'edició "Sant Feliu sobre rodes". Les associacions de veïns dels diferents barris de la ciutat van participar en el taller "De bat a bat. Sant Feliu barri a barri", contrastant els textos del recurs didàctic i proposant elements identificatius de cadascun dels barris i sectors.

Els Tallers d'Història d'enguany porten el títol "Quina vida!" i proposen el treball de la biografia i el retrat. L'objectiu és fomentar la consciència de la importància de la conservació del llegat documental de les persones. El treball parteix del llibre de Gerard Bussot *Gent d'un segle: Sant Feliu de Guíxols 1900 – 2000 (401 apunts biogràfics)*, que és el darrer llibre publicat en la col·lecció Estudis Guixolencs. En aquest cas, l'Arxiu compta amb la col·laboració de la Fundació Moret i Marguí, que té com a finalitat la preservació dels llegats personals. Per mitjà d'un conveni, aquesta entitat donarà suport en les campanyes als mitjans de comunicació.

Quant a publicacions, l'Arxiu Municipal ha signat dos convenis amb l'editorial Efadós per a l'edició de dos llibres sobre la Costa Brava. L'Arxiu ha elaborat els textos i ha fet la selecció d'imatges a canvi d'obtenir un nombre determinat de llibres i de la promoció de la ciutat i del mateix servei en un àmbit territorial molt més ampli que l'estrictament local.

En relació amb les noves tecnologies, l'Arxiu ha signat un conveni amb els propietaris i administradors de la pàgina web <http://www.soysantfeliudeguixols.com/>, amb la voluntat de dotar-la de continguts culturals i patrimonials i establir els enllaços corresponents. L'objectiu també és promocionar la ciutat a la xarxa i alhora donar a conèixer l'Arxiu Municipal. En aquest cas, la contraprestació principal també és ampliar l'espectre de destinataris de la nostra difusió tant a nivell de perfils com d'àmbit geogràfic.

En l'àmbit de la recerca, des de fa anys l'Ajuntament de Sant Feliu de Guíxols ha contribuït per mitjà de l'Arxiu -igual com altres ajuntaments de la comarca- en l'edició de les publicacions de l'Institut d'Estudis del Baix Empordà. A part, l'Arxiu ha comptat amb l'assessorament d'aquesta entitat en l'adjudicació de diferents beques de recerca.

Les col·laboracions també es poden plantejar en marcs d'àmbit més global

on desenvolupar les actuacions, com per exemple xarxes, programes o projectes determinats en els quals ja hi ha establerts uns certs protocols de treball. L'Arxiu Municipal treballa des de l'any 2010 en El Pla de Barris de Sant Feliu de Guíxols, concretament en la recuperació de la memòria dels barris del Puig i Eixample de Llevant. El termini per desenvolupar aquest projecte és de quatre anys. Una de les primeres actuacions, per exemple, va ser l'organització d'un concurs de fotografies en col·laboració amb l'Agrupació Fotogràfica i Cinematogràfica de Sant Feliu de Guíxols. S'ha estat treballant en la compilació d'informació, tant a nivell de testimonis orals com a nivell de documentació. Tot aquest material ha de servir per elaborar diferents productes; en primer lloc, es van elaborar una sèrie de recursos en línia (<http://www.guixols.cat/web/pla-de-barris/actuacions-socioeconomicues/arxiu-municipal/per-saber-ne-mes.html>). L'any 2012 es preveu l'organització de xerrades i tallers amb les associacions de veïns i casals dels centres cívics per comunicar presencialment els continguts elaborats. Finalment, l'any 2013 -que és el darrer del Pla de Barris- es preveu l'edició d'un audiovisual, la realització d'una exposició i la publicació d'un número de *L'Arjau*. Aquest any 2011, per exemple, s'ha col·laborat amb la cooperativa de consumidors ecològics "La Manduca" en l'organització d'una jornada sobre el cooperativisme a Sant Feliu de Guíxols.

L'Ajuntament de Sant Feliu de Guíxols -per mitjà de l'Àrea de Protocol i Relacions Institucionals i l'Arxiu Municipal- ha format part de la Xarxa de Municipis Indians des de la seva creació l'any 2008. Aquesta entitat és una associació sense ànim de lucre formada per onze municipis catalans: Arenys de Mar, Begur, Blanes, Cadaqués, Calonge, Lloret de Mar, Sant Feliu de Guíxols, Sant Pere de Ribes, Torredembarra, Palafrugell i Vilanova i la Geltrú. Té com a missió esdevenir un marc de cooperació i col·laboració entre els municipis per desenvolupar una política promoció turística i de difusió del llegat indià per contribuir a la creació d'una oferta turística de qualitat. En aquest marc s'ha elaborat una pàgina web, s'ha participat en fires turístiques, s'han editat díptics i s'ha col·laborat en la publicació d'una guia.

Per plantejar un desenvolupament de la col·laboració entre arxius i centres d'estudis, cal valorar els àmbits comuns i els complementaris. Els àmbits comuns poden ser les publicacions i l'organització d'activitats com xerrades, jornades, etc. L'aspecte complementari és la recerca, que és la clau de volta per a la difusió dels arxius i que representa la fase intermèdia entre l'organització de la documentació i la comunicació. La col·laboració en recerca implica en primer lloc el consens dels continguts i l'establiment de les aportacions que poden fer cadascuna de les parts. Un segon pas pot ser la coordinació dels programes d'activitats respectius, la participació recíproca en actuacions i/o publicacions d'un i altre i, fins i tot, l'organització conjunta d'activitats de difusió. Sens dubte, els arxius

i els centres d'estudis són agents culturals amb moltes possibilitats de treball conjunt. Aquests tipus d'actuació sempre han estat una fórmula recomanable a l'hora de programar activitats que tinguin una incidència real en la societat. No obstant, les circumstàncies actuals les han convertit gairebé en una estratègia necessària per optimitzar al màxim els recursos i poder dur a terme actuacions.

8. Bibliografia

- ALBERCH, Ramon; BOADAS, Joan (1991). *La función cultural de los archivos*. Bergara: IRARGI. Centro de Patrimonio Documental de Euskadi.
- ALBERCH, Ramon (2011a). «Archivos, memoria y conocimiento». A: *Archivos y cultura: Manual de dinamización*. Gijón: Trea, p. 13-26.
- (2011b). «Imagen, marketing y comunicación». A: *Archivos y cultura: Manual de dinamización*. Gijón: Trea, p. 27-44.
- BOADAS, Joan (1994). «L'estratègia de difusió dels arxius catalans: Anàlisi d'actuacions i algunes propostes». *Lligall* [Barcelona], núm. 8, p. 157-175.
- (1995). «Gestió cultural, partenariat i arxius», *Lligall* [Barcelona], núm. 10, p. 117-119.
- BOIX, Lurdes (2001). «Historia, ciudadanía y turismo cultural». A: *Archivos y cultura: Manual de dinamización*. Gijón: Trea, p. 107-134.
- PIETERSE, Wilhemina (1995). «L'arxiu i la difusió». *Lligall* [Barcelona], núm. 10, p. 189-198.
- «Ponències de les desenes Jornades d'Arxivística de Catalunya: Els arxivers com (ens) comuniquem?» (2005). *Lligall* [Barcelona], núm. 23.
- «Reflexions per a la utilització didàctica dels fons d'arxiu a Catalunya. El Servei Educatiu: una funció, un repte, una necessitat?» (2002). A: *Didàctica amb fonts d'arxius*. Barcelona: Institut de Ciències de l'Educació, p. 59-82.
- SOLÉ i SABATÉ, Josep M. (1995). «L'arxiu i el foment de la investigació». *Lligall* [Barcelona], núm. 9, p. 79-84.
- SERCHS, Jordi; SUQUET, M. Àngels (2009). «Els arxius i la comunicació». A: *Manual d'arxivística i gestió documental*. Barcelona: Associació d'Arxivers de Catalunya, p. 465-502.
- SUQUET, M. Àngels (2003). «Els arxius com a agents culturals». *Lligall* (núm. 21). Barcelona: Associació d'Arxivers de Catalunya, 2003. p. 73 a 81.
- VICENTE, Carles (1995). «L'arxiu en el marc de la gestió del patrimoni cultural». *Lligall* [Barcelona], núm. 9, p. 85-96.

MUSEUS, ESTRATÈGIES DE GESTIÓ I DESENVOLUPAMENT SOCIAL I TERRITORIAL

Jordi TURA MASNOU
Director del Museu Etnològic del Montseny, la Gabella

1. Presentació

Un dels reptes als quals s'enfronten les institucions i entitats culturals és el de fer arribar la seva activitat al màxim nombre possible de persones i també que aquesta activitat i el coneixement recollit en l'àmbit de la recerca es puguin projectar de manera clara i directa cap al conjunt de la societat, incloses evidentment les institucions gestores del territori, amb l'objectiu primordial que la tasca portada a terme per part d'aquestes entitats pugui tenir la transcendència suficient per ser reconeguda com a veritable estri de desenvolupament local, amb implicacions que no han d'abastar l'àmbit estrictament cultural, sinó amb una projecció cap a l'àmbit econòmic o la planificació territorial.

En l'àmbit específic dels museus catalans, podem veure com al llarg de la història recent d'aquestes institucions s'han produït avenços importants en les estratègies de relació amb la societat, estratègies que evidentment han tingut transcendència en la pròpia gestió dels centres. Estaríem parlant d'aspectes sobre els quals es fa difícil generalitzar, però que constitueixen exemples que es poden tenir en compte a l'hora de plantejar noves línies de treball.

2. Museus de territori i societat: una forma de relació amb la comunitat i l'entorn patrimonial

Cal tenir present que quan parlem de museus en l'àmbit català, no estem parlant d'estructures homogènies, ni en dimensió, ni en model de gestió, ni en pressupost, ni pel què fa a la pròpia realitat patrimonial a la qual s'enfronten cadascun d'aquests centres. Per tant, estem parlant intrínscament d'una realitat

heterogènia, que en aquest marc de diversitat ha aplicat una gran multiplicitat d'iniciatives destinades a establir llaços amb les seves comunitats, públics, entorns científics i també institucionals.

En l'àmbit museològic, conceptes com la cooperació i el treball en xarxa entre museus i centres patrimonials, la recerca de nous públics i la col·laboració amb centres o institucions de recerca estan integrats dins dels principis bàsics de la gestió d'una part significativa de les actuals institucions museístiques catalanes.

En aquest sentit, cal tenir present que no estem incidint en un aspecte estrictament nou, sinó que forma part de l'evolució de la pròpia museologia catalana i de les influències que al llarg dels darrers trenta anys ha anat integrant.

Des d'un punt de vista conceptual, una part d'aquestes influències cal cercar-les en el moviment conegut com a nova museologia, definit en els anys vuitanta del segle XX però amb clares arrels en els nous models de museus, sorgits a França entre les darreries dels anys seixanta i principis dels setanta i que de la mà de Georges-Henri Riviere i Hugues de Varine seran coneguts des d'aleshores com a ecomuseus, un terme que a efectes pràctics acollirà una multiplicitat important de centres museístics però que, en essència, i partint d'una concepció etnogràfica de la cultura, intentarà aplicar un model de museu integral, clarament diferenciat del museu tradicional, on a les funcions d'aquest darrer, vinculades a la recerca, conservació i exhibició de fons, s'hi sumarà una vocació eminentment social, tot intentant convertir els museus en motors socials i culturals dels indrets en els quals estaran ubicats i conceptualitzant els museus com a agents socialment productius i al servei de les comunitats que els acullen.

Per tant, i més enllà de qüestions merament ideològiques, estariem parlant també d'una estratègia activa per acostar els museus a la comunitat.

Aquesta nova manera de pensar els museus tindrà especial rellevància a partir dels anys vuitanta i principis dels noranta en el territori català, configurant un nou mapa de museus -en alguns casos nascuts a redós de la xarxa de museus locals i comarcals- que afectarà tant a entorns urbans com a rurals, defugint, per tant, d'una concepció bastant estesa que identifica aquesta museologia gairebé exclusivament a l'àmbit rural, quan la realitat és una altra, ja que sota aquests mateixos principis culturals i socials a Catalunya hi trobem diferents exemples de museus "urbans" que han adaptat elements d'aquesta filosofia de treball i de relació amb la comunitat i als entorns socials i territorials de les ciutats que els acullen. Sota aquesta perspectiva seria difícil no incloure museus com el Museu de Badalona o el Museu Torre Balldovina de Santa Coloma de Gramenet, per citar només dos exemples.

3. Estratègies de relació amb els entorns socials

Les estratègies desenvolupades pels museus catalans per adaptar-se a les diferents conjuntures econòmiques, als canvis socials o fins i tot als canvis en el marc legal al llarg dels darrers vint anys han estat nombroses.

Tenint present també l'àmbit heterogeni de la museologia catalana, i la dificultat per establir-hi generalitzacions, ens centrarem bàsicament en un conjunt d'actuacions, en alguns casos comunes i en d'altres específiques, que els museus han desenvolupat i que han incidit de manera positiva en la voluntat de creixement dels centres que les han posat en pràctica.

3.1. PROFESSIONALITZACIÓ

La primera d'aquestes estratègies ha estat la de la professionalització. En aquest sentit, i fora d'altres consideracions, una única reflexió: tots i cadascun dels projectes que han reeixit en l'àmbit museístic català en els darrers vint anys han comptat amb la mínima estructura professional necessària per fer-los possibles, una estructura professional que s'ha anat incrementant en cadascun d'aquests centres a mesura que el projecte ha anat prenent més dimensió, arribant en diferents casos –i en l'àmbit de museus petits i mitjans- a plantilles estables d'entre quatre i deu tècnics, cosa que ha fet possible assumir una funció territorial per part d'aquests centres. Vinculades a aquesta estratègia, cal destacar també millores importants en l'àmbit de la gestió, específicament de la formació en la gestió de museus i centres patrimonials, una tasca en la qual diferents universitats catalanes (Universitat de Girona, Universitat de Barcelona...) han tingut un paper molt rellevant en els darrers deu anys, a partir de l'organització de cursos i màsters adreçats a formar alumnes en l'àmbit de la gestió cultural.

3.2. APLICABILITAT DE LA RECERCA

En aquest cas estem parlant d'un dels àmbits tradicionals del paper del museu respecte al seu entorn social i geogràfic. Malgrat la realitat pressupostària de la major part dels centres petits i mitjans i de les seves reduïdes plantilles, alguns museus han desenvolupat línies de recerca en àmbits concrets com el patrimoni etnològic, l'arqueologia, la història i en algun cas les ciències naturals. En molts casos, aquesta recerca està vinculada a les universitats i s'ha realitzat sovint amb el suport de diferents organismes del Govern de Catalunya, com el Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana, la Direcció General de Patrimoni Cultural, l'Agència de Gestió d'Ajuts Universitaris i de Recerca, etc. Com a estratègia d'implantació territorial, alguns d'aquests museus

realitzen la recerca en perspectiva supralocal, com per exemple el Museu de les Terres de l'Ebre d'Amposta, l'Ecomuseu de les Valls d'Àneu d'Esterrí d'Àneu en l'àmbit pirinenc o el Museu Industrial del Ter, per citar només alguns exemples. Des d'una perspectiva comunitària, alguns museus estan desenvolupant estratègies encaminades a buscar fórmules d'aplicabilitat de la recerca, no tan sols en línies de treball vinculades a estudis sobre el present (normalment amb una incidència i visualització més gran per part de la pròpia societat), sinó també com a concepte general: qualsevol recerca ha de tenir una aplicabilitat a curt termini i, a poder ser, sobre el mateix territori en què s'ha efectuat la recerca.

L'aplicabilitat d'aquests treballs no s'interpreta únicament a partir de les fórmules tradicionals, com podrien ser les publicacions o les exposicions, sinó també en relació a altres àmbits, com poden ser la planificació territorial, els plans d'ordenació urbanístics municipals, el desenvolupament de productes turístics, etc.

3.3. DESENVOLUPAMENT DE SERVEIS

Interpretat com un servei més del propi centre, en els darrers vint anys diferents museus han creat o acollit centres de documentació vinculats a l'àmbit patrimonial i/o geogràfic del propi museu. En alguns casos, aquests centres s'han desenvolupat en el marc de convenis amb institucions supralocals, com seria el cas del Centre de Documentació del Parc Natural del Montseny, que acullen els museus de Granollers (secció ciències naturals) i el Museu Etnològic del Montseny (secció humanitats), amb el suport de les diputacions de Girona i Barcelona. El desenvolupament funcional d'aquests centres ha comportat, paral·lelament, la posada en funcionament de nous serveis adreçats tant a especialistes com a públic en general; com a exemple podríem citar els serveis de reproducció d'imatges o el desenvolupament de bases de dades consultables a través d'Internet.

Un dels serveis que alguns museus locals han desenvolupat, tant per iniciativa pròpia com també com a estratègia municipal per tal d'optimitzar recursos, ha estat la d'integrar dins la seva estructura funcional, o si més no d'espais, punts d'informació o oficines de turisme. En alguns casos, aquests serveis, sovint de gestió municipal, s'han desenvolupat amb perspectiva supralocal, a partir de l'establiment de convenis amb institucions territorials, com podrien ser les diputacions. Un exemple del què comentem el trobem novament en l'àmbit del Montseny, amb un dels punts d'informació del Parc, en aquest cas ubicat a la seu del Museu Etnològic del Montseny, la Gabella, a Arbúcies. Exemples semblants d'aquesta relació entre museus i institucions gestores de Parcs Naturals els trobem també en el cas del Museu de la Mediterrània, de Torroella de Montgrí.

Una altra de les estratègies que la major part dels museus han desenvolupat amb èxit ha estat la creació de tallers i/o itineraris pedagògics, orientats específicament a l'àmbit del públic escolar. El pes d'aquests serveis i del seu rendiment en termes econòmics dins del conjunt d'ingressos propis d'alguns museus ha estat realment molt important, en ocasions per sobre dels ingressos habituals com són la venda d'entrades i la botiga, arribant a ser considerats com un àmbit estratègic dins de la gestió del propi museu. L'adaptació d'aquests programes pedagògics al públic familiar ha estat també una de les estratègies emprades per captar nous públics i diversificar, per tant, no tan sols les fonts d'ingressos, sinó també com a fórmula per rendibilitzar la pròpia recerca i desestacionalitzar uns serveis molt marcats pels calendaris escolars, millorant per tant la seva eficiència i oferint possibilitats estables d'ocupació –normalment a temps parcial- cap a joves estudiants o llicenciats, amb ganes de compaginar treball i estudis, contractats directament pels mateixos museus o a través de contractes amb empreses de serveis.

La interpretació de les botigues dels museus com un servei més adreçat als visitants o usuaris és a hores d'ara una de les constants de gairebé tots els centres. En diferents casos, aquestes botigues s'han convertit també en aparadors de productes culturals posats en valor pels propis museus: reproduccions d'objectes arqueològics, reproducció d'objectes etnològics tradicionals per ser emprats o reconvertits en objectes de decoració, etc., la qual cosa ha suposat el mateix temps un incentiu per a petits artesans locals per continuar o recuperar, encara que sigui a petita escala, la producció de determinats productes tradicionals, evitant en algun cas la desaparició definitiva d'aquestes produccions.

Vinculats a aquest àmbit, podríem citar també exemples de relació entre museus i petits productors locals integrats dins l'oferta radial de llocs amb interès patrimonial que els propis museus difonen. Un d'aquests casos, vinculat a l'Ecomuseu de les Valls d'Àneu, és la formatgeria La Roseta de Gavàs, on s'ofereixen visites guiades i, a més, s'hi poden comprar els formatges.

Podríem incloure també en aquest apartat de desenvolupament de serveis la possibilitat, relativament generalitzada en l'àmbit de museus territorials, de disposar d'espais i infraestructures amb la possibilitat de ser llogats per clients públics o privats per a presentacions, reunions o activitats d'empreses. Inclouríem en aquest apartat també el de serveis del propi museu: botiga, restaurant, etc., moltes vegades en règim de concessió administrativa en el cas d'institucions públiques.

3.4. ESTRATÈGIES EN LA GESTIÓ

Pel què fa a les estratègies que alguns museus han plantejat dins un àmbit que podríem definir com de gestió (encara que de fet qualsevol dels àmbits i

plantejaments anteriorment citats formen part de la gestió del centre), aquestes són molt variades. Una d'aquestes estratègies és la interdisciplinarietat, un concepte coherent per altra part amb el plantejament del concepte de museu global. A efectes pràctics, el desenvolupament d'un model interdisciplinari, a més d'un repte per a estructures funcionals tan limitades en personal i pressupost com són els museus petits i mitjans, és en si mateixa una estratègia de creixement pel propi museu, ja que l'obliga a cercar sinèrgies fora dels propis equips tècnics del centre, tant en l'àmbit acadèmic com dins de la pròpia estructura social de la comunitat.

Una altra de les estratègies que podríem mencionar cal cercar-la en relació a la pròpia voluntat de creixement del museu. Ja hem comentat, en iniciar aquest article, que una de les grans diferències entre el museu anomenat "tradicional" i els nous museus socials nascuts a les darreries dels anys seixanta a França i als vuitanta del segle XX al nostre país, és la vinculació al marc físic que estableix l'edifici del museu. Mentre que, per al museu tradicional, el contenidor arquitectònic representa el marc principal de desenvolupament de l'activitat del museu, pel museu sorgit en una perspectiva social i territorial, el marc de relació bàsic és la comunitat, un marc per altra part no exempt d'ambigüitat, ja que la pròpia definició del concepte, i sobretot la seva interpretació, permet lectures molt diverses. De totes maneres, aquest és un problema inexistent per als museus que han adoptat aquesta filosofia de treball, ja que, al cap i a la fi, cadascú ha acabat adaptant a la seva pròpia realitat, voluntat i disponibilitat, l'àmbit d'actuació social i territorial de la seva tasca.

No obstant, és aquesta perspectiva del museu social i territorial, no inscrita dins d'un edifici, la que li ha permès ser coherent amb un conjunt d'actuacions que, al cap i a la fi, han servit en alguns casos per començar a transformar la imatge tradicional del museu com un mer aparador de cultura, més o menys destinat a les elits intel·lectuals locals, cap a una visió productivament més ambiciosa de la seva tasca, un camí sobre el qual -per altra part i essent realistes- queda encara molt tros per recórrer.

Dins d'aquestes actuacions, podríem posar diferents exemples. El primer, la perspectiva supralocal del treball del museu; en aquest cas, parlariem d'un tret comú en un nombre relativament important de museus de Catalunya, des dels anomenats museus comarcals, com a reminiscència de la derogada xarxa de museus locals i comarcals (Museu Comarcal de Cervera, Museu Comarcal de la Garrotxa, Museu Comarcal de Manresa, Museu Comarcal de Banyoles, Museu Comarcal de la Conca de Barberà, Museu Comarcal de l'Urgell i Museu de la Pell d'Igualada i Comarcal de l'Anoia, als quals també hi podríem sumar el Museu Diocesà i Comarcal de Solsona i també, encara que en un altre ordre de magnituds, el Museu de Lleida, Diocesà i Comarcal), els museus que, sense

portar la denominació "comarcal" han actuat o actuen des d'una perspectiva comarcal (Museu de Granollers, Museu de Mataró, Museu de les Terres de l'Ebre...), fins a museus nascuts en l'àmbit estrictament municipal i que han projectat la seva activitat fora dels límits administratius d'un terme municipal (Museu de la Pesca, Museu Industrial del Ter, Museu de la Mediterrània, Museu Etnològic del Montseny, Ecomuseu de les Valls d'Àneu...).

Per intentar traduir el concepte tasca supralocal a conceptes pràctics, podríem ubicar aquestes actuacions en diferents àmbits: amplitud territorial de la recerca, de la qual ja hem fet esment anteriorment, amplitud de les col·leccions i del discurs museogràfic del propi museu, no circumscrit en l'àmbit local sinó amb perspectiva territorial àmplia (comarcal o subcomarcal), assessorament i participació del museu en projectes d'abast comarcal o nacional, tant des de la perspectiva estrictament patrimonial, com podria ser l'elaboració d'inventaris i catàlegs, com turística, a partir de la participació en comissions de treball i programes de desenvolupament turístic, i també formativa, a partir de l'organització o coorganització de jornades i tallers adreçats tant a professionals com al públic en general, i pedagògica, a partir de l'elaboració o assessorament en l'elaboració de programes d'àmbit territorial adreçats a les escoles.

Una altra de les línies desenvolupades per alguns museus territorials ha estat l'establiment, amb institucions supramunicipals tant privades com públiques, de convenis de gestió per al desenvolupament de rutes turístiques patrimonials, d'equipaments culturals, o bé de monuments. En aquest sentit, un exemple paradigmàtic el constitueix l'Ecomuseu de les Valls d'Àneu al Pallars Sobirà i l'estructuració de la seva xarxa radial d'edificis i espais de valor patrimonial, que inclou les esglésies de Sant Joan d'Isil, Sant Julià d'Unarre, Sant Pere de Sorpe, Sant Pere del Burgal i Santa Maria d'Àneu, el conjunt monumental de Son, la formatgeria La Roseta, la serradora d'Alós, el castell de Llorç, el castell de València d'Àneu i els búnquers de la Guingueta d'Àneu.

Cal ressaltar, en aquest sentit, la importància del desenvolupament de marcs de relació estables entre aquestes institucions i els museus territorials, en tant que representen en si mateixos un reconeixement de la capacitat d'aquests centres per gestionar recursos patrimonials i turístics, més enllà de les tasques de recerca i conservació que tradicionalment se'ls han atorgat.

3.5. POSADA EN VALOR DE NOUS PRODUCTES

Estretament vinculada al paper emprenedor del museu, cal citar la tasca de posada en valor de nous productes patrimonials. El cas citat anteriorment al Pallars, desenvolupat per l'Ecomuseu de les Valls d'Àneu, també n'és un bon exemple, ja que en si mateix el desenvolupament de rutes turístiques patrimonials

és una manera de posar en valor nous productes. Una ullada a les actuacions portades a terme per un nombre relativament important de museus catalans s'adiriem amb aquesta perspectiva: recuperació d'elements del patrimoni moble per ser reproduïts i comercialitzats, si és el cas; desenvolupament d'itineraris; recuperació i posada en funcionament d'edificis de valor patrimonial, com seria el cas de la tasca desenvolupada pel Museu Comarcal de la Conca de Barberà de Montblanc, sobretot als anys noranta del segle passat, amb l'exemple dels molins de la Vila de Montblanc declarats BCIN, oberts al públic l'any 1994. En aquest cas, aquests dos molins fariners hidràulics medievals es van recuperar i restaurar per tal de mostrar als visitants la mòlta de gra. També vinculat a aquest mateix museu cal citar l'exemple del Museu del Vidre de Vimbodí, un dels pocs museus existents a l'Estat espanyol dedicats a aquest material, amb una molt bona col·lecció d'objectes de vidre i que inclou un taller de fabricació. Un altre exemple paradigmàtic el constitueix el Museu de Badalona, on, a més de la seu principal, amb un espectacular recorregut per una part de la ciutat romana, al llarg dels anys, i en bona mesura a partir dels treballs de recerca, ha incorporat un important conjunt de subseus, entre les quals destaquen els jaciments romans museïtzats de la Casa dels Dofins, el Jardí de Quint Licini i el Conducte de les Aigües, a més de les restes ibèriques del Turó d'en Boscà i la masia de Can Miravítes, amb una exposició permanent centrada en l'habitatge i les transformacions agrícoles del segle XVIII.

Com a novetat dins d'aquest àmbit, podríem citar l'Espai del Peix del Museu de la Pesca de Palamós, que sens dubte cal considerar com una referència. Ubicat al costat del mateix museu, integra un centre d'interpretació amb l'objectiu de difondre i explicar als visitants els elements més rellevants del món pesquer: la subhasta i les espècies subhastades, les embarcacions que les capturen, els caladors on treballen els pescadors i com s'organitzen, etc. El centre compta, a més, amb un ampli espai adaptat per a demostracions culinàries, degustacions i organització de tallers de cuina del peix.

Caldría citar també en aquest àmbit de valorització de productes, elements vinculats al patrimoni immaterial. No parlariem tant, en aquest cas, de museus i centres d'interpretació generats a partir d'elements del patrimoni immaterial fortament consolidats, o fins i tot declarats Patrimoni Immaterial de la Humanitat, com seria el cas de la Patum de Berga o bé els castells i castellers, que han generat en algun cas ambiciosos projectes museogràfics, sinó iniciatives desenvolupades pels propis museus a partir de la recerca. El cas anteriorment esmentat del Museu de la Pesca ens podria servir d'exemple, ja que no cal oblidar que, l'any 2010, la dieta mediterrània va ser declarada per la UNESCO Patrimoni Immaterial de la Humanitat. D'altres exemples en l'àmbit territorial els trobem en el multivisor Llegendes del Montseny, que des de mitjans dels anys

noranta forma part de l'exposició permanent del Museu Etnològic del Montseny, la Gabella, o bé, molt recentment, i aprofitant les noves tecnologies, l'exemple del Museu de Les Terres de l'Ebre respecte al patrimoni oral.

3.6. DESENVOLUPAMENT I OPTIMITZACIÓ DE CANALS DE COMUNICACIÓ

Més enllà de la tasca que el museu desenvolupa respecte a la seva programació d'activitats i actuacions, en recerca, conservació, difusió patrimonial i desenvolupament social i comunitari, cal tenir present que, en societats com la nostra, té una importància cabdal la comunicació i l'optimització dels limitats recursos que els museus territorials poden destinar a aquest àmbit. No és cap novetat dir que la major part dels museus registrats catalans disposen de web pròpia, ni que una part d'aquestes webs s'ha anat actualitzant, tant en termes de disseny com d'accessibilitat i presència en xarxes socials. En aquest sentit, cal assenyalar que diferents museus s'han dotat també de plans de comunicació, amb l'objectiu de fer arribar la seva acció al major nombre de persones possible, amb uns paràmetres de qualitat i organització d'acord amb la tasca que el museu desenvolupa.

Interpretar la comunicació com una qüestió menor seria un error. Des d'una perspectiva social, és molt diferent per a un museu tenir la capacitat per fer arribar la seva activitat a cinc-centes persones que a vint mil. En un altre ordre de coses, cal tenir present també que, a l'hora d'obtenir recursos tant públics com privats, la dimensió social de l'activitat i la seva visibilitat en els mitjans de comunicació constitueixen paràmetres objectivament dimensionables, que evidentment es tenen en compte per part de les institucions que potencialment poden participar del finançament de les activitats. Malgrat tot, la realitat actual de la museologia territorial catalana continua essent molt limitada en aquest camp, i en molts casos es limita a l'actualització de continguts en la web, en la utilització de llistes de correu via correu directe o electrònic, en l'ús de les xarxes socials des d'una perspectiva que podríem definir com d'artesanal i en l'elaboració de notes i comunicats de premsa que s'envien als mitjans de comunicació, amb l'esperança que aquests mitjans puguin fer-se'n ressò en les seves pàgines escrites, edicions digitals, notícies de ràdio o, en el millor dels casos, notícies breus en programes de televisió.

3.7. ESTRATÈGIES DE DESENVOLUPAMENT SOCIAL I COMUNITARI

Indubtablement, la perspectiva que dóna sentit a l'existència del museu, més enllà dels àmbits vinculats a la recerca i a la conservació del patrimoni, cal cercar-la en relació al seu paper respecte al marc social i comunitari que l'envolta

i del qual el museu també forma part

De fet, si analitzem algunes programacions de museus registrats del nostre país, veurem com aquesta perspectiva és segurament la més important.

Cadascun dels àmbits que s'han anat desgranant com a estratègies, serveis, etc., més enllà de la perspectiva econòmica que puguin tenir –amb l'objectiu d'intentar equilibrar els migrats pressupostos de les nostres institucions-, tenen el seu veritable sentit com a instruments de desenvolupament, no tan sols cultural, sinó social, en el seu sentit més ampli. La capacitat que el museu tindrà d'incidir socialment té una relació directa amb la pròpia capacitat del museu per obtenir recursos, la sensibilitat de la institució propietària per destinar una part del seu pressupost al desenvolupament del museu com a transmissor de valors i, evidentment, també a la capacitat dels equips tècnics que gestionen els museus, tant per obtenir recursos com també per dissenyar programacions amb la capacitat per vincular el museu amb la seva comunitat.

No incidirem en aquest cas en exemples concrets, sinó en estratègies més o menys generalitzades que podem observar en l'àmbit dels museus respecte al desenvolupament social i la participació ciutadana.

En aquest sentit, un dels exemples paradigmàtics és el dels amics del museu; els seus objectius són diversos, però emmarcats en l'àmbit de la potenciació, tant del propi museu com institució, com de la seva programació i objectius, tot amplificant el ressò social de l'activitat que el museu porta a terme, a partir de la col·laboració que s'estableix amb la gestió del centre i les institucions titulars, la potenciació de la sensibilització social sobre la importància de la conservació del patrimoni en general o la promoció d'activitats de manera coordinada amb la direcció dels propis centres. Cal mencionar, en aquest sentit, l'existència en el nostre país de la Federació Catalana d'Associacions d'Amics de Museus (FCAAM), que agrupa en aquests moments una quinzena d'associacions d'amics de museus catalans.

Una altra estratègia desenvolupada pels museus que incideix directament en l'àmbit associatiu i en la col·laboració i participació ciutadana és el paper de suport que el propi museu pot tenir respecte a associacions vinculades a la salvaguarda o a la recuperació patrimonial, un suport que el museu pot assumir des de diferents vessants, com serien el suport administratiu i de gestió (aprofitant la pròpia estructura administrativa del museu), el suport científic en la tasca que l'associació pot desenvolupar o l'establiment de programes de col·laboració estables o puntuals en funció de les necessitats de les associacions i vinculats al seu programa d'activitats, uns programes que sovint es poden arribar a coordinar amb els dels museus, des de la perspectiva de l'organització d'exposicions, conferències, sortides culturals.

Un altre exemple de la col·laboració del museu amb el teixit social i comu-

nitari és l'establiment de programes de formació, a través de l'organització o coorganització de jornades i cursos, vinculats a les necessitats o inquietuds que aquests àmbits socials puguin tenir.

En ocasions, la tasca del museu respecte a aquests àmbits comunitaris es pot coordinar també amb l'actuació que altres institucions locals o territorials poden tenir amb voluntat de desenvolupament social, aconseguint al mateix temps optimitzar els recursos existents.

3.8. LES XARXES DE MUSEUS

Un element que no és nou en el panorama museístic català, però que en els darrers anys ha tingut un notable desenvolupament, ha estat el de les xarxes de museus, en aquest cas amb un recolzament important per part del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i que en els darrers anys cal interpretar en el marc de desenvolupament del Pla de Museus.

La xarxa com a estratègia de desenvolupament pels museus locals i territorials és de gran importància, en tant que en si mateixa representa una ruptura en respecte a l'aïllament al qual l'aplicació del marc legislatiu de l'any 1990 -amb el desmantellament de la xarxa de museus locals i comarcals-, juntament amb el no desplegament per part dels museus nacionals (excepte en el cas del Museu de la Ciència i de la Tècnica) de les xarxes territorials previstes, va abocar a la major part dels museus locals i territorials. També cal esmentar, en l'àmbit de les excepcions, el cas de la Diputació de Barcelona i la seva xarxa de museus locals.

Per estructures museístiques de gran format, aquest problema no tindrà la mateixa dimensió que en el cas de museus petits i mitjans, en tant que la pròpia capacitat de gestió de les estructures més grans facilitarà el contacte i la relació amb centres semblants fora de l'àmbit estrictament català, però quan aquesta capacitat de gestió és limitava moltes vegades a la presència d'un minúscul equip tècnic format per una o dues persones -com era la realitat de molts museus locals i comarcals catalans als anys vuitanta del segle XX-, el problema era important, i segurament va suposar un fre considerable a una veritable política de reequilibri territorial en termes de patrimoni.

Serà a partir de la pròpia voluntat de creixement dels museus locals i territorials, afavorida per unes línies de subvencions i l'establiment de convenis desenvolupades per la Generalitat de Catalunya en col·laboració amb les diputacions, com serà el cas de Girona i Lleida, que es va poder començar a treballar de manera coordinada vers una veritable política nacional en termes de xarxes, amb la voluntat d'establir uns marcs de relació i finançament que permetessin començar a desenvolupar projectes conjunts, tant des de la perspectiva de la millora de les instal·lacions, com també per al desenvolupament de programes

de treball que integressin tant els propis museus registrats, com també –i sota la coordinació d'aquests- altres centres patrimonials, en molts casos registrats com a col·leccions.

L'aplicació d'aquestes polítiques ha permès desenvolupar diferents xarxes, tant les xarxes de museus locals a Girona i Lleida -amb la participació de les dues diputacions-, com les xarxes de col·laboració entre museus i col·leccions, com seria el cas, per posar alguns exemples, de les xarxes de museus i equipaments de l'Alt Pirineu i Aran, la xarxa de museus de la Costa Brava, la xarxa de museus d'Osona, la xarxa de museus de les terres de Lleida i Aran, o també xarxes temàtiques com serien les de museus de farmàcia, l'Associació de Museus de Territori i Societat, o bé la de museus marítims de la costa catalana, que, encapçalada pel Museu Marítim de Barcelona, i amb una llarga història al darrera, va poder implementar amb noves aportacions públiques la dimensió de la tasca desenvolupada per la seva xarxa.

4. Conclusions

Independentment, per tant, de les diferents estratègies que els centres, institucions i entitats puguin desenvolupar individualment o de forma col·lectiva dins d'una visió que podríem definir com a disciplinària, i de les quals en aquest article hem intentat fer una petita ressenya centrada en l'experiència dels museus petits i mitjans catalans, semblaria obvi que l'establiment de marcs estables de cooperació entre diferents institucions i entitats vinculades als àmbits de la recerca, la conservació i la difusió del patrimoni i de la cultura en general, hauria de suposar un avenç important no tan sols des de la perspectiva de la seva incidència en el marc estrictament cultural, sinó també en l'àmbit global del desenvolupament local i territorial.

Un fet –el de la cooperació entre institucions culturals- que, si bé no és nou ni extraordinari, sovint tampoc ha tingut la suficient continuïtat -més enllà d'accions puntuals o de programes concrets en el millor dels casos- per pensar que estem davant d'un fet habitual i absolutament generalitzat; una realitat, i per tant una mancança, que encara avui en dia fa necessària l'organització de jornades com aquestes, destinades a afavorir aquesta relació.

Estem davant d'un fet i d'unes realitats a tenir en compte en qualsevol circumstància, però encara més en un marc com l'actual, on la complexitat de la situació econòmica fa del tot necessari optimitzar els pocs recursos disponibles, la qual cosa obliga a actualitzar també determinades pautes de treball, amb l'objectiu de facilitar una major coordinació en les accions desenvolupades pels diferents agents culturals; uns agents que, cal no oblidar-ho, sovint comparteixen marcs territorials i socials comuns, tant pel què fa a la recerca, com també a la difusió.

Però també és evident, des d'un punt de vista possibilista, que les voluntats per si mateixes, tot i que rellevants -i la cooperació entre entitats, centres, serveis i institucions culturals, amb finalitats clarament dirigides cap al conjunt de la societat, ho són- també és important que puguin ser efectives. I aquesta efectivitat no tan sols passa per l'establiment dels marcs estables de cooperació entre entitats i centres, sinó també per la implicació del conjunt de les institucions públiques: ajuntaments, diputacions i Generalitat.

Per tant, estaríem parlant, també, del desenvolupament de polítiques que afavorissin aquesta relació i augmentessin l'eficàcia dels projectes portats a terme, i evidentment la funció de mediadors que els nostres centres poden desenvolupar com a divulgadors de valors cívics i compromís social, respecte a les comunitats que ens acullen.

COL-LECCIÓ LOCAL I BIBLIOTECA PÚBLICA: UN BINOMI NECESSARI

Josep VIVES i GRÀCIA
Gabinet tècnic del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya

1. L'interès de la col·lecció local a la biblioteca pública

Tradicionalment, la biblioteca pública ha tingut un interès especial en la gestió dels fons d'interès local. La col·lecció local la podríem definir com "la secció de la biblioteca pública formada pel conjunt de documents, propis de biblioteca, relacionats amb una àrea geogràfica determinada, que té per objectiu recollir tots els materials que poden ser útils per a l'estudi d'una zona tant del passat com de l'actualitat i del futur".⁶

Hom situa la creació de seccions d'interès local a les biblioteques públiques a partir de la proposta de William H.K. Wright, que el 1877 va elaborar un document a la Librarian Association del Regne Unit on apostava per la creació d'aquest tipus de fons⁷.

El Manifest de la Unesco per a la biblioteca pública⁸ (1994) es pot considerar com el document bàsic de les biblioteques públiques en allò que fa referència a les seves funcions. De la lectura del Manifest podem extreure una sèrie d'accions pròpies de les biblioteques públiques que tenen molt a veure amb la gestió de la col·lecció local i que es concreten en els següents mandats:

Donar suport tant a la formació individual i la formació autodidacta com a la formació acadèmica en tots els nivells.

⁶ Assumpta BAILAC (*et al.*) (1989), «Col·lecció local a la biblioteca pública: Recomanacions bàsiques», *Item*, núm. 4, p. 67–76. <<http://www.racocat.net/index.php/Item/article/view/22335/22169>>

⁷ Francisco Javier GARCÍA GÓMEZ i Antonio DÍAZ GRAU (2005), «La colección local en la biblioteca pública (I): Concepto, delimitación y justificación», *Boletín de la Asociación Andaluza de Bibliotecarios*, núm. 78, p. 19-42. <<http://www.aab.es/pdfs/baab78/78a1.pdf>>

⁸ <http://www.cobdc.org/publica/manifestos/manifest_bp.html>

Fomentar el coneixement del llegat cultural, la valoració de les arts, els descobriments científics i les innovacions.

Donar suport a la tradició oral.

Garantir l'accés dels ciutadans a tota mena d'informació de la comunitat.

Proveir de serveis informatius adients a les empreses, a les associacions i als grups d'interès d'àmbit local.

La biblioteca és, d'acord amb això, un lloc destinat a la formació dels seus usuaris, que ha de donar rellevància al llegat cultural, tot assegurant l'accés a qualsevol tipus d'informació. És de destacar l'esment que el Manifest fa sobre la necessitat de donar suport a la tradició oral de la comunitat, especialment en aquells territoris on aquesta és la forma més habitual de transmissió cultural.

Paral·lelament, les Directrius IFLA/UNESCO per al desenvolupament del servei de biblioteques públiques⁹ (2001) fan una especial referència a les accions que les biblioteques públiques han de realitzar en relació a la cultura local:

La biblioteca pública ha de ser una institució bàsica en la comunitat local pel que fa a la recopilació, preservació i promoció de la cultura local en tota la seva diversitat. Això es pot aconseguir de diverses maneres; per exemple, el manteniment de fons d'història local, exposicions, sessions de narració de contes, publicacions de temes d'interès local i desenvolupament de programes interactius sobre qüestions locals. En els llocs on la tradició oral sigui un mètode important de comunicació, la biblioteca pública ha de promoure'n el manteniment i desenvolupament.

La Local History Committee of the History Section, de la Reference and Adult Services Association de l'American Library Association, va elaborar el 2005 les Directrius per organitzar col·leccions d'història local, que estableixen una sèrie de pautes a considerar per les biblioteques a l'hora d'entomar l'organització de les col·leccions locals de les biblioteques.

Val la pena reproduir en aquest text aquestes directrius en la traducció¹⁰ que Vela va realitzar el 2006.

1.0 Consideracions prèvies a la redacció d'un compromís per desenvolupar la col·lecció d'història local

1.1 Caldrà establir i mantenir un diàleg entre les institucions locals i els seus gestors: considerar el que s'ha col·leccionat fins ara, quins serveis es

---

⁹ <http://www.cobdc.org/publica/directrius/IFLA_publicues.pdf>

¹⁰ American Library Association. Reference and Adult Services. Local History Committee of the History S (2006), «Directrius per organitzar col·leccions d'història local», BiD: Textos universitaris de biblioteconomia i documentació, núm. 17. <<http://www.ub.edu/bid/17vela.htm>> [Consulta: 05-07-2012].

necessiten, amb quina exhaustivitat es col·leccionen els materials i quins acords de col·laboració i de cooperació seran necessaris. Caldrà concretar el dipòsit més desitjable per a cada tipus de material, d'acord amb el seu ús, la difusió i la preservació.

2.0 Abast i serveis de la col·lecció

2.1 Caldrà identificar l'enfocament i l'abast de la col·lecció i els factors que poden limitar-la, com ara criteris geogràfics, de format, etc.

2.2 Caldrà identificar la gamma de serveis que s'oferirà, tant de manera local com a distància.

3.0 Desenvolupament de la col·lecció

3.1 Caldrà redactar una política d'adquisicions per recollir els materials de la història local.

Concretar l'àrea geogràfica que es voldrà incloure en la col·lecció.

Descriure els materials que voldrà recollir el centre i el grau d'exhaustivitat amb què seran col·leccionats.

Descriure els formats que es col·leccionaran.

Identificar els tipus de materials que no quedaran recollits pel centre. Altres centres podrien estar més ben equipats per tenir certs tipus de materials.

Alguns materials podrien no acceptar-se per qüestions de preservació.

Identificar aquelles matèries que seran adquirides solament de manera cooperativa.

3.2 Caldrà redactar unes normes sobre les condicions d'acceptació de donatius i llegats. S'hauran d'incloure fórmules del tipus "protocols de transferències".

3.3 Caldrà redactar unes normes sobre restriccions que estiguin plenament d'acord amb la política de la institució. Caldria tenir present protocols paral·lels d'altres organitzacions professionals.

4.0 Localització i accés a la col·lecció

4.1 Caldrà situar la col·lecció d'història local en un lloc identificable dins de la biblioteca, separada d'altres col·leccions. En el web de la biblioteca caldrà crear també un espai propi destinat a la col·lecció d'història local.

4.2 Caldrà proveir-la d'un entorn que afavoreixi la preservació dels materials.

4.3 Caldrà designar un espai segur per a la col·lecció d'història local amb un sistema apropiat per controlar els materials.

4.4 Caldrà establir una política d'accés clara i visible.

4.5 Caldrà proporcionar un equipament i un espai de treball idoni per consultar la col·lecció.

4.6 Caldrà contractar personal professional per recollir, tractar, mantenir i facilitar l'accés a la col·lecció d'història local. Aquests professionals podran ser ajudats per d'altres de no professionals amb formació i per voluntaris.

5.0 Consideracions de caràcter econòmic

5.1 Caldrà disposar d'un pressupost suficient per a l'adquisició, el tractament i la conservació de la col·lecció d'història local, i també per a la provisió de personal.

5.2 Caldrà disposar de pressupost per a l'accés físic i l'encabiment de la col·lecció.

5.3 Caldrà disposar de pressupost per reproduir i reformatar materials rars o fràgils.

Al nostre entendre, cal destacar d'aquestes directrius la referència que es fa a la necessitat d'establir un diàleg, constant, amb la resta d'institucions culturals de la localitat. És a partir d'aquí que cada biblioteca aplicarà les directrius en funció de les seves pròpies necessitats.

Algunes biblioteques incorporen a les seves polítiques de col·lecció els criteris pels quals seleccionaran la col·lecció local. És el cas, per exemple, de les biblioteques de la ciutat de Barcelona, que al seu document Política de Desenvolupament de la Col·lecció de les Biblioteques de Barcelona 11 descriuen que:

La col·lecció local és la secció de la biblioteca pública formada pel conjunt de documents propis de biblioteca de temàtica relacionada amb l'àrea geogràfica d'influència de la biblioteca i amb valor per al coneixement del passat, del present i de les perspectives de futur.

Com a punt d'accés a la informació local, les Biblioteques de Barcelona han de recopilar de manera exhaustiva els documents que tracten sobre el municipi de Barcelona, així com dels districtes i barris en particular, segons l'àrea d'influència de cada biblioteca.

Aquesta col·lecció recull i conserva materials relatius a Barcelona des del vessant històric, geogràfic, social, cultural...

El fons de la col·lecció local de la biblioteca de districte és més exhaustiu que el de les biblioteques de barri i ha de permetre a la biblioteca esdevenir, juntament amb l'arxiu municipal del districte, el principal centre de recerca local. Ha d'establir amb la resta de biblioteques del districte:

(...)

És molt important definir clarament aquest àmbit geogràfic, ja que és el denominador comú de tota la temàtica que reculli la col·lecció local: què s'entén físicament per "local".

• Especificació del material que formarà part de la col·lecció. La biblioteca pública, els arxius dels districtes, l'arxiu històric de la ciutat i els museus són els responsables de gestionar la memòria local. Cada institució ha de gestionar els documents que siguin de la seva competència per evitar

---

¹¹ <http://issuu.com/bibliotequesbcn/docs/pdc_maquetat_5_def>

duplicitats i esforços inútils.

La biblioteca ha d'especificar quin tipus de material ha de formar part de la col·lecció local, pensant en el seu tractament intel·lectual (catalogació, classificació i indexació), en la seva conservació indefinida, en la seva preservació i en la seva consulta.

La política de les biblioteques municipals barcelonines exclou expressament document que es consideren més propi d'un arxiu:

La col·lecció local no inclou material menor que seria més propi de la col·lecció d'un arxiu (programes de festes, fotografies...).

Tot i l'interès que el sector bibliotecari té per la col·lecció local val a dir que la legislació sectorial no fa cap referència a aquesta secció. Només podem trobar una breu referència la gestió de la col·lecció local al Decret 124/1999, de 4 de maig, sobre els serveis i el personal del Sistema de Lectura Pública de Catalunya quan s'enumeren les funcions de les biblioteques centrals comarcals:

Art. 3.2.

Són funcions de comarcalitat de les biblioteques centrals comarcals:

(...) c) Elaborar la col·lecció local de la comarca, en col·laboració amb les restants biblioteques, especialment pel que fa als municipis que no disposen de biblioteca pública.

2. Exemples de bones pràctiques en matèria de dinamització de la col·lecció local

Cada biblioteca pública és un món i no podem generalitzar les pràctiques de gestió pel què respecta a les col·leccions locals que les biblioteques públiques tenen. És impossible explicar una col·lecció local sense explicar les circumstàncies particulars de cada localitat. Per entendre les accions en matèria de col·lecció local cal entendre quins són els actors territorials, la seva evolució i les relacions establertes al llarg del temps. Aquestes relacions poden ser de cooperació, coordinació o competència.

A partir, però, dels fons locals, la majoria de biblioteques intenten donar-los valors a partir dels recursos als quals tenen accés.

2.1. PRESENCIA AL WEB DE LES COL·LECCIONS LOCALS

Les col·leccions locals de les biblioteques públiques acostumen a estar descrites en els respectius webs.

Ajuntament de Barcelona **Castellano**

Biblioteques de Barcelona
B. Vila de Gràcia

Diputació de Barcelona
xarxa de municipis

AGENDA DIRECTORI ON SOM

- ▶ Biblioteca
- ▶ Col·lecció
  - Fons general
  - Diaris i revistes
  - Audiovisuals
  - Col·lecció local
  - Lectura Fàcil
  - Audiollibres
  - Novetats
  - Donatius
- ▶ Cultures de la Mediterrània
- ▶ Serveis i activitats
- ▶ Àrea Infantil
- ▶ Biblioteca Virtual
- ▶ Opineu

Biblioteca Vila de Gràcia > Col·lecció > Col·lecció local

✉ Envia a un amic/liga

Col·lecció local

La col·lecció local consta de:

- Llibres, fullets, cartells i altres documents que fan referència a la vila de Gràcia.
- Informació de la Festa Major de Gràcia.
- Revistes locals.

Tracten sobre les associacions, les entitats, les tradicions, els costums, els escriptors i els artistes del barri.

Més informació

» Catàleg de la biblioteca

Fons local de la Biblioteca Vila de Gràcia

Generalitat de Catalunya
www.gencat.cat

Contacte Mapa Web Castellano Cerca

Temes | Serveis | Generalitat | Catalunya

Biblioteca Pública de Girona

La Biblioteca

Recursos de consulta

- ▶ Catàlegs
- ▶ Fons bibliogràfic
  - Fons general
  - Fons local
  - Fons d'hemeroteca
  - Fons patrimonial
  - Col·leccions especials
  - Fons audiovisual
- ▶ Serveis
- ▶ Activitats
- ▶ Web infantil
- ▶ Webs i guies temàtiques

Biblioteca Pública de Girona > Recursos de consulta > Fons bibliogràfic > Fons local

Fons local

El fons local recull tot tipus de materials, més de 50.000 unitats, relacionats amb les comarques gironines i les persones que hi viuen, tant d'autors i autores d'aquí com de fora; així com tota la producció d'autors i autores gironins encara que la temàtica no sigui local, en qualsevol suport (llibres, fullatons, revistes, audiovisuals i materials diversos).

Diverses monografies, publicacions periòdiques, mapes i gravats s'han digitalitzat.

Col·lecció local de la Biblioteca Pública de Girona

bibliotkcambriils

Recuperant el passat!

 Biblioteca Pública Municipal de Cambriils

WEB DE COL·LECCIÓ LOCAL

Ruta Vilafortuny

Mapa Sat Ter Earth

POWERED BY Google

©2012 Google

Les dades del mapa són ©2012 Tele Atlas - Condicions d'ús

Mostra Ruta comentada Vilafortuny en un mapa més gran

MENÚ

- > Presentació
- > Participal
- > Cambriils en imatges
- > Busco informació
- > Al dia : informació d'actualitat
- > Audiovisuais
- > Enllaços interessants
- > Festes d'hivern
- > Festes de primavera
- > Google llibres
- > Has llegit?
- > Parc Samà
- > Revistes
- > Recerca especialitzada
- > Serveis
- > Qui som?
- > Núvol d'etiquetes complet

LLOC DE CERCA

Cercar

CONTACTE

Biblioteca Pública Municipal de Cambriils
C/Alfons I el Cast, 2. 43850 Cambriils
bib_cambriils@altanet.org
977 363 495

Fons local de la Biblioteca de Cambriils

Algunes biblioteques, per donar encara més visibilitat a les seves col·leccions locals, editen guies generals o especialitzades sobre aquest fons i aprofiten les noves eines de les xarxes socials per fer-ne difusió, com és el cas d'ISSUU o Slideshare.

Bibliografia col·lecció local

August 22, 2011 [biblioteca_ramon_dalos-moner](#) 61 other publications ▾

COL·LECCIÓ
BESÒS-MARESME
Biblioteca Ramon d'Alòs-Moner

Click to read ▶

Aquesta bibliografia inclou:

- Llibres sobre El Besòs i el Maresme
- Llibres generats en honor al barri El Besòs i el Maresme
- Llibres sobre el Districte de Sant Martí
- Llibres sobre altres barris del Districte de Sant Martí
- Llibres sobre altres barris i poblacions properes

Podeu consultar tots els llibres a la biblioteca.

Juliol 2011

<15

Bibliografia col·lecció local sobre el barri del Besòs-Maresme, així com del districte de St. Martí de la Biblioteca Ramon d'Alòs-Moner de Barcelona. [More](#)

Comments Articles 158 views

Bibliografia sobre la col·lecció local del barri del Besòs-Maresme – Biblioteques de Barcelona

Cartells de la col·lecció local a Slideshare– Biblioteques públiques de Cornellà

2.2. ACCÉS A COL·LECCIONS D'INTERÈS LOCAL

Certament, la conservació de les col·leccions locals és un dels objectius de les polítiques de desenvolupament d'aquests fons. Dit això, però, l'objectiu dels fons que es preserven és fer-los accessibles a aquelles persones que en tenen necessitat. Es dona el cas, a més a més, que els fons d'interès local són molts cops inèdits i per tant només accessibles des de biblioteques, arxius o centres d'estudis locals. Podem convenir, creiem, de la necessitat de fer els possibles per millorar en general la difusió i accés a aquests fons.

Alguns dels factors que podem posar en discussió en aquest sentit són:

2.2.1. Dispersió de fons (biblioteques, arxius, museus, etc.)

És habitual que els fons d'interès local d'un territori determinat es trobin conservats en diferents centres culturals. De fet, no en podem establir una pauta. Una documentació concreta la podem trobar en diferents centres documentals: biblioteques, arxius, centres de documentació, etc., a nivell local o supramunicipal. Cada situació és diferent i resultat de la història d'aquell territori, de la relació entre les persones responsables dels seus centres culturals, etc. Hi ha massa variables per poder tenir una visió homogènia del país. En aquest sentit, potser sí que es troba a faltar alguna mena d'inventari general que aplegués els diferents fons d'interès locals amb una breu descripció de tot el que es pot trobar.

2.2.2. Dispersió per tipus de documents i normes de descripció diferenciades

A la ja comentada dispersió dels fons d'història local cal afegir una nova variable: el tractament diferenciat que reben els documents en funció del tipus de centre que els acull. D'aquesta manera, és probable que una fotografia, una carta, un cartell, etc. rebin tractament diferenciat en funció de si aquest document forma part de la col·lecció d'un arxiu, d'una biblioteca, d'un centre de documentació o d'un museu. És més, tradicionalment aquests diferents centres s'han "especialitzat" en recollir tipologies documentals específiques (per exemple, les biblioteques, llibres i revistes, els arxius, fotografies, cartes, etc.). De fet, fins ara era habitual assumir que biblioteques, arxius i museus s'especialitzessin en una determinada tipologia de documents de col·lecció local¹².

D'aquesta manera, podem trobar fàcilment fons "trossejats" en diferents centres documentals, encara més, descrits de maneres diferents i, generalment, informatitzats en sistemes d'informació diferents.

Aquesta és una realitat prou contrastada que segons alguns autors esdevé tràgica:

No obstante, la colección o sección local de la biblioteca pública [iv], no es el único recurso de temática local que podemos encontrarnos en nuestra área geográfica de competencia: Teléfono de Información al Ciudadano, Oficina de Información y Turismo, Archivo Municipal, Museo Municipal, Sistema de Información Local (SIL) de la Biblioteca Pública, Punto de Información, Centro de Información Juvenil y Sección Local de la Biblioteca Pública; estos y otros servicios son de información local y pueden darse todos en un municipio y sponen a veces redundancia y solapamiento en el trabajo que

---

¹² María ELVIRA Y SILLERAS (1987), «Aproximació a la col·lecció local», *Item: Revista de biblioteconomia i documentació*, núm. 1 (juliol - desembre), p. 69-94

<<http://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=2714251&orden=166192&info=link>>

*se hace en ellos, y para el ciudadano, desorientación y frustración y a la postre desinformación, al verse rodeado de dispares focos de información que sólo en parte le solucionan sus requerimientos.*¹³

Certament, tot això no facilita la investigació. Els mitjans tecnològics actuals, però, podríem disminuir la necessitat d'aquesta diàspora documental i facilitar la localització dels fons. En aquest sentit, la digitalització de la documentació se'ns presenta com una eina molt vàlida, sempre i quan els diferents centres documentals es posin d'acord amb almenys tres qüestions que entenem que són bàsiques:

Acordar unes metadades mínimes comunes de descripció.

Utilitzar dipòsits digitals (repositoris interoperables) que compleixen els requeriments d'accés lliure mitjançant el protocol OAI-PMH (Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting).

Acordar un calendari de digitalitzacions i intercanviar informació sobre els documents a digitalitzar pels diferents centres.

Aquests tres factors resulten, al nostre entendre, imprescindibles per tal d'evitar duplicitats i millorar la rendibilitat dels projectes de digitalització. Cal, en tot cas, evitar passar d'una diàspora analògica a una diàspora digital¹⁴.

2.2.3. Materials no descrits als catàlegs bibliotecaris (fotografies, cartells, etc.)

En el cas concret de les biblioteques, ens podem trobar que no sempre els documents de la col·lecció local estiguin descrits a nivell individual. L'eina bàsica de descripció a les biblioteques públiques és el catàleg. Els actuals sistemes d'informació de les biblioteques estan especialitzats en el tractament de documents tipus llibres i revistes. Això no vol dir que no sigui possible catalogar-hi altres tipologies documentals, com cartells, goigs, fotografies o cartes, però presenta més dificultat. Sovint, a més a més, la gestió d'aquests documents requereix d'un temps que no sempre es disposa, ja que la prioritat és la gestió dels documents "habituals" de les biblioteques.

2.2.4. Projectes de digitalització de la col·lecció local a biblioteques públiques

Abans de la generalització dels programes de digitalització massius, ja es va constatar que aquesta tècnica resultava ideal per facilitar l'accés a la col·

---

¹³ Francisco Javier GARCÍA GÓMEZ i Antonio DÍAZ GRAU (2005), «La colección local en la biblioteca pública...».

¹⁴ J. VIVES-GRÀCIA, J. ÀLVAREZ-GARCÍA i M. D. PORTÚS-VINYETA (2010), «Del zoo victoriano al ecosistema electrónico: La digitalización del patrimonio en una sociedad digital», *Revista de patrimonio cultural de España*. p. 129-145. <<http://eprints.rclis.org/bitstream/10760/15209/1/Zoodigital.pdf>>

lecció local, i de fet es poden constatar bones pràctiques abans de l'eclosió de la digitalització¹⁵.

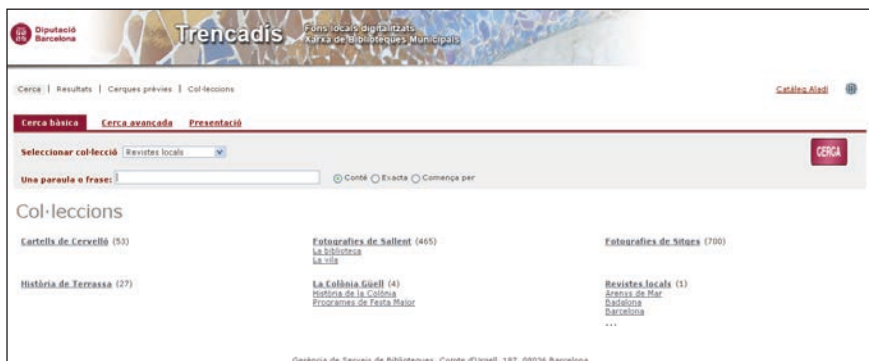
Actualment, existeixen a Catalunya una bona colla de projectes de digitalització d'interès de la col·lecció local de biblioteques. Aquests projectes s'emmarquen en diferents nivells. Si ens restringim a allò que respecta a les biblioteques públiques cal assenyalar els liderats per les diputacions de Barcelona i Girona.

2.2.4.1. Trencadís (Diputació de Barcelona)

Trencadís és un projecte de la Gerència de Serveis de Biblioteques de la Diputació de Barcelona que té com objectiu facilitar un repositori digital per a les biblioteques municipals de la província de Barcelona. Tal i com es descriu al web d'aquest projecte, els objectius de Trencadís són:

- promoure i difondre la cultura local, facilitant l'accés a tot tipus de materials culturals i de qualitat, nascuts digitalment o bé impresos i digitalitzats posteriorment.
- donar a conèixer col·leccions úniques i/o poc conegudes del patrimoni de les biblioteques.
- preservar aquells documents antics que tenen un estat físic delicat.

Les col·leccions que s'hi incorporen són bàsicament de temàtica local. S'hi inclouen manuscrits, monografies, premsa i imatges de fons originals de les biblioteques. També s'hi podran trobar les 251 publicacions periòdiques locals incloses en el programa de digitalització de publicacions periòdiques d'àmbit local.

Trencadís (Diputació de Barcelona). <<http://bibliotecavirtual.diba.cat/trencadis>>

¹⁵ Francisco Javier GARCÍA GÓMEZ i Antonio DÍAZ GRAU (2005), «La colección local en la biblioteca pública...».

2.2.4.2. Biblioteca Digital (Diputació de Girona)

El Servei de Biblioteques de la Diputació de Girona dona accés a més de 260.000 pàgines de 239 capçaleres d'interès local de les biblioteques públiques gironines. Les revistes que s'hi inclouen són el resultat de les digitalitzacions que la Diputació duu a terme de les biblioteques de la seva demarcació.

Biblioteca digital

Diputació de Girona - HEMEROTECA

Està consultant 261.267 pàgines de premsa de 239 capçaleres.

Què?

Textos que continguin les paraules

O bé, les següents paraules

I que no incloguin les paraules

Quan?

Tot l'ansiu

En la data exacta de -- / gener / 1842

Al llarg de l'any | 1842

Des de | 1842 fins | 2006

On?

En tot el fons En les publicacions seleccionades

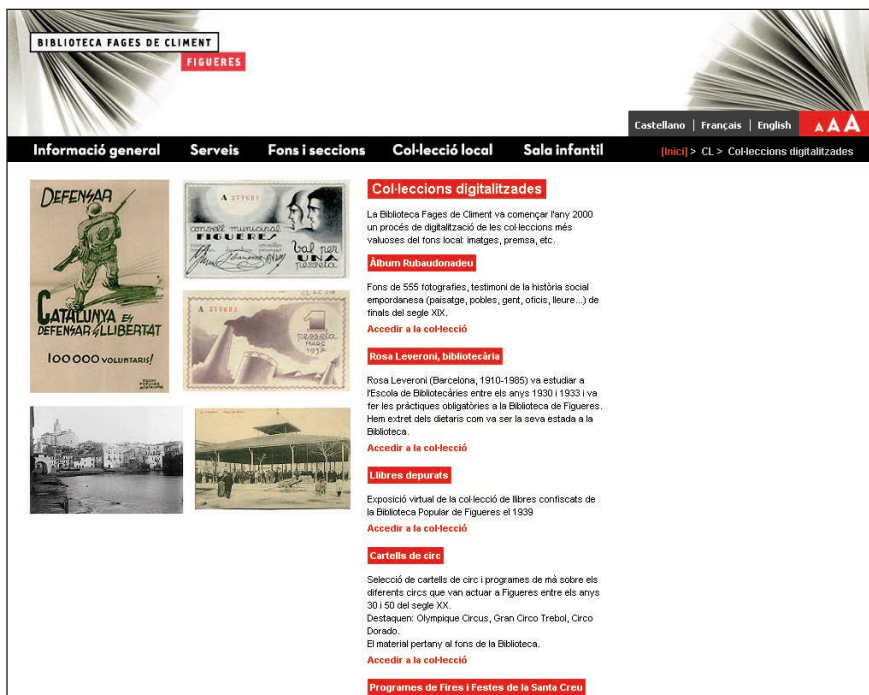
Biblioteques	Publicacions
☒ Biblioteca Comtal de Cerdanya	☒ ¡Arriba España! (1938 – 1967)
☒ Biblioteca de Figueres	☒ ¡¡E!!! (1916 – 1916)
☒ Biblioteca de Olot	☒ ¡Figueras! (1953 – 1953)
☒ Biblioteca de Vilobí d'Onyar	☒ A la Lucha (1937 – 1937)

Com?

Ordenats: De més antic a més recent Resultats per pàgina: 12

Biblioteca digital (Diputació de Girona) <<http://www.bibgirona.cat/pages/hemeroteca>>

En paral·lel, algunes biblioteques han iniciat programes de digitalització propis del seus fons.

The screenshot shows the website for the Biblioteca Fages de Climent in Figueres. The header includes the library's name and language options (Castellano, Francès, English). A navigation bar lists sections like 'Informació general', 'Serveis', 'Fons i seccions', 'Col·lecció local', and 'Sala infantil'. The main content area features several digitalized collections:

- Col·leccions digitalitzades:** A general section mentioning the start of digitalization in 2000.
- Àlbum Rubaudonadeu:** A collection of 555 photographs from the early 20th century.
- Rosa Leveroni, bibliotecària:** A collection of books and photographs related to Rosa Leveroni (1910-1985).
- Llibres depurats:** A virtual exhibition of books confiscated by the Popular Front in 1939.
- Cartells de circ:** A selection of circus posters and programs from the early 20th century.
- Programes de Fires i Festes de la Santa Creu:** A collection of programs for the Holy Cross Fire and Festivals.

Biblioteca Fages de Climent. Col·lecció local digitalitzada

Un projecte particular a destacar és el de la Biblioteca Pública de Tarragona. Des de l'any 1997, aquesta biblioteca elabora la base de dades de premsa local i comarcal, que actualment ja té més de 26.000 registres. Aquesta base de dades conté notícies publicades a la premsa (local, comarcal i nacional) al voltant de la ciutat i de les comarques tarragonines. A partir del 2005 s'hi poden trobar els documents digitalitzats.

The screenshot shows the search interface for the 'Base de dades de Premsa Local i Comarcal' (Local and Comarcal Press Database) on the website of the Biblioteca Pública de Tarragona. The page header includes the logo of the Generalitat de Catalunya and the website address www.gencat.cat. The search area features three input fields: 'Cerca bàsica', 'Cerca avançada', and 'Rees temàtiques'. A large search box labeled 'Qualsevol camp' (Any field) is positioned to the right, with 'Cercar' (Search) and 'Esborrar' (Clear) buttons below it. The footer contains links for 'Avís legal', 'Accessibilitat', 'Sobre gencat', and 'Generalitat de Catalunya'.

Biblioteca Pública de Tarragona. Base de dades de Premsa Local i Comarcal.

Altres exemples d'experiències d'interès en aquest camp serien les de la Biblioteca de Roquetes¹⁶ i de la Biblioteca Marcel·lí Domingo de Tortosa¹⁷, que mantenen també sengles projectes de digitalització d'interès per a la historiografia local.

Tot i que no podem afirmar que la majoria dels fons d'interès local estiguin digitalitzats ni existeixi una previsió general de fer-ho, és ben cert que les biblioteques públiques tenen aquests fons com a prioritaris quan tenen programes de digitalització. És més, per a una biblioteca pública, el fons local és allò únic que les diferencia de les altres i és el primer material que es comença a digitalitzar.

Sens dubte caldrà insistir en la necessitat de disposar de plans de digitalització que facilitin la posada a disposició del públic d'aquesta documentació.

3. Consideracions finals

Els fons d'interès local són un dels actius de les biblioteques públiques catalanes. La seva recollida, gestió i difusió està força estesa entre totes les biblioteques del Sistema de Lectura Pública de Catalunya. El seu tractament, com hem vist, està força concretat mitjançant recomanacions internacionals normalitzades i això facilita la seva gestió.

El fons local permet a la biblioteca disposar d'un fons únic, de vegades inèdit, que l'arrela definitivament al territori.

¹⁶ <<http://bibliotecaroquetes.cat/>>

¹⁷ <<http://biblioteca.tortosa.cat/digital.html>>

La gestió del fons local, però, no és una cosa que es pugui fer de manera aïllada. És més, som partidaris de la idea que caldria aplicar fórmules de treball sistemàtiques de manera que sigui el mateix territori qui garanteixi que la seva conservació i difusió es fa a partir dels esforços de tots els centres culturals del municipi o comarca.

Precisament, però, aquesta especificitat local del fons dificulta poder oferir instruments de localització i descripció globals. És més, pot resultar necessari que per a una mateixa temàtica local concreta sigui necessari consultar més d'un centre. Dependrà en tot cas de les dinàmiques pròpies de cada territori el mecanisme que garanteixi l'accés al conjunt del fons. En aquest sentit, no ens podem estar d'apel·lar a la necessitat de coordinar els esforços en un mateix territori (local, comarcal o regional) per tal d'establir pautes i criteris comuns de selecció, preservació, localització i digitalització. Aquesta és l'única manera de garantir l'accés global al fons, evitant duplicitats i estalviant costos.

És imperatiu que els diferents centres documentals (biblioteques, arxius, museus, etc.) es coordinin en un mateix territori i ofereixin una imatge conjunta i global dels seus fons. Només aquesta suma a nivell local ens permetria obtenir una radiografia dels fons a nivell nacional.

Dit d'una altra manera, hem de deixar la cooperació (voluntària i més predicada que practicada) i passar a la coordinació, una relació a la qual creiem que ens obliga la gestió eficient dels recursos. Cal insistir amb què els propietaris dels fons d'interès local són els ciutadans i no els centres ni els professionals que els gestionen.

En un altre àmbit, cada cop és més fàcil i barat digitalitzar. D'aquesta manera, sembla imperatiu posar sobre la taula la necessitat de disposar de plans de digitalització a escala local dels fons locals. Ara bé, aquesta digitalització no es pot fer de qualsevol manera ni a qualsevol preu. És imprescindible garantir la preservació dels objectes digitals que es realitzin i la seva correcta indexació mitjançant esquemes de metadades normalitzats.

Actualment, la visibilitat dels nostres fons digitals depèn bàsicament de la indexació dels cercadors generalistes com Google o de cercadors temàtics com Europeana, Eureka o Hispana. Només si es compleixen els protocols tècnics necessaris, els nostres objectes digitals estaran presents i ben posicionats en aquests cercadors.

Per concloure, direm que creiem que estem en un bon moment per impulsar la gestió dels fons locals. Podem afirmar que actualment hi ha un interès especial per la memòria històrica i la seva recuperació. Una bona part d'aquesta recuperació només es pot fer mitjançant documents d'interès local i és la nostra obligació com a professionals fer possible que els usuaris puguin accedir als rics fons dels quals disposem.

Debat

PERE GIFRE: Sobre la biblioteca local, hi ha alguna línia des del Servei de Biblioteques que descentralitzi l'adquisició d'aquesta obra que s'està produint a nivell local?

J. F. VIVES: No acabo d'entendre bé la pregunta, perquè les biblioteques són municipals. Des del Departament no hi ha cap directriu perquè es faci. No s'hauria d'interferir en les polítiques de les biblioteques. Aquestes publicacions majoritàriament arriben per donació i les biblioteques són molt sensibles amb els fons locals. Un altre tema són les biblioteques comarcals. Aquí has de fer una tria i no totes funcionen igual: cada biblioteca va lligada a la inèrcia del territori. Qualsevol biblioteca municipal sap que un dels seus objectius ha de ser el fons local.

AMARANTA GIBERT: Faig dues preguntes a la taula:

Coordinació – Col·laboració, és un debat de paraules o és una altra cosa?

Tots heu parlat de col·laboracions, d'aliances, d'arribar a través de tallers a la població a la qual us adreceu. S'ha dit que no es pot banalitzar la cultura. Jo conec la feina que es fa aquí i es fan grans esforços per arribar a tota la població. Us plantegeu la possibilitat de professionalitzar la comunicació dels actes perquè no s'arribi a la banalització?

M. ÀNGELS SUQUET: Es tracta també de cercar aliances en el terreny de la comunicació. Jo parlo des de l'àmbit local: si en la institució ja hi ha un àmbit de comunicació i els continguts són elaborats de manera rigorosa, hi ha qui pot fer arribar aquest contingut. Cal que tothom tingui el seu paper clar. Jo no veig

cap problema en usar la paraula col·laboració. Moltes vegades es treballa així, moltes vegades s'actua gràcies a l'entesa entre les persones. Estem en terrenys que se sobreposen, però l'experiència que tenim nosaltres és positiva. Tampoc m'espanta intentar fer una difusió molt pedagògica, que no vol dir poc rigorosa, sinó veure com es difon; potser crear grups de treball, fomentar l'autoestima, la identitat, pot ajudar a arribar a grups més marginals. Si un poble o una ciutat creu en el que té també és més fàcil que ho faci atractiu per a la gent de fora. Jo penso que això ha d'unir tots els agents que treballem en aquests àmbits i veure què pot fer cadascú, i això ho intenten a Sant Feliu.

JORDI TURA: No entraré en l'apartat cooperació - col·laboració; ja he considerat abans que és un tema de voluntats més que no pas de protagonismes.

Sobre la professionalització de la comunicació, hi ha un problema: s'imposa el tema econòmic, moltes vegades no hi pots arribar.

Banalització de la cultura: hem de traduir la cultura. Una petita cultura de masses no té perquè ser banal, si hi ha hagut una bona recerca prèvia i hi ha un bon programa de difusió i pedagògic. Poso l'exemple del Castell de Montsoliu. Tenen un museu amb una població de sis mil habitants i poden assolir una xifra de 24.000 visitants.

PERE GIFRE: Parlo de cultura minoritària i no d'elits. Necessitem sobretot fer història de Catalunya: és una evidència. Fa dues setmanes, un pare de la pàtria va explicar allò de triar entre Catalunya i Portugal l'any 1640, i el més greu de tot és que la resposta d'uns altres catalanistes que volen ser ministres d'afers exteriors va ser confondre 1640 amb 1714. Hi ha molta feina a fer, de baix a dalt. Ha de ser generalitzable i estem tots implicats a fer-la, sobretot des de les escoles.

Que la cultura sigui minoritària no vol dir que els temes de divulgació no es facin ben fets, i són importants. Sobretot funcionen si es fan amb d'altres entitats. Podem posar exemples de museus, exposicions o de les possibilitats que dona aquesta casa mateix.

AMARANTA GIBERT: s'obre el debat al públic.

CARLES RIBA (Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat i CCEPC): Cooperar o col·laborar? Jo diria que a la taula hi ha dos sectors: els centres d'estudis i les administracions, incloent-hi la universitat. La cooperació seria més pròpia de les administracions i la col·laboració, més amb els centres d'estudis, resultat de la nostra voluntat. Per exemple, el Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat, durant molts anys ha compartit espai amb l'Arxiu Comarcal i ara

que l'Arxiu té nou edifici i es trasllada, el CECBL es trasllada amb ell i hi disposarà d'un espai. S'ha negociat bé.

Em sembla molt interessant el que ha explicat la M. Àngels Suquet, però hi ha una diferència i és que el CECBL i l'Arxiu tenen molt ben estipulat què fa un i què fa l'altre, i moltes coses es fan conjuntament. Tu no has parlat de cap centre d'estudis i no sé si és que a Sant Feliu de Guíxols no n'hi ha. Nosaltres fa molts anys que funcionem així.

M. ÀNGELS SUQUET: Realment, la col·laboració amb l'Institut d'Estudis Comarcals del Baix Empordà és molt puntual, lamentablement. L'Arxiu té una beca de recerca i hi ha un representant de l'Institut al jurat. Hi ha un protocol de col·laboració, però és molt automàtic: la subvenció per mitjà de compres de publicacions. Jo penso, en el cas de Sant Feliu, que l'abast de l'activitat que tenim se'ns menja un mica: hem intentat anar establint col·laboracions i actuant en diferents àmbits. L'àmbit de la recerca ens ha quedat com una mica parat; entenc que és un dels pilars que hauria de centrar la col·laboració amb l'arxiu, però per la crisi hem tingut problemes per tenir recursos per publicar i ens hem n'hem sortit com hem pogut. No volem continuar generant informació que no té sortida. Hem hagut de plantar-nos; de moment, treballem amb el que tenim i quan s'hagin establert unes altres línies continuarem produint, mirarem l'entorn i es decidiran els temes a treballar des del consens, amb agents molt diferents. De moment, hem intentat diversificar al màxim les col·laboracions, treballem arxiu, biblioteca i museu i ens coordinem per treballar com a àrea; volem trobar interlocutors molt diversos per arribar a grups o recursos que tu sols no tens. Estem molt acostumats a aquestes estratègies perquè els recursos sempre han estat escassos.

CARLES RIBA: En sentir-te he pensat en una persona que està de directora de l'Arxiu però que té vocació de presidenta de centre d'estudis.

Pel fet de ser comarcal, el CECBL coordinem activitats a trenta-tres municipis. Per això és molt important la difusió. Hauríem de fer un contacte important amb la gent dels mitjans de comunicació. Dono la raó al Pere en què la difusió no pot reduir el nivell de rigor i exigència respecte a la recerca. En els centres d'estudis tot és important, no fem divisions: fem recerca de conjunt.

NARCÍS FIGUERAS: Voldria incidir en un aspecte per mirar de concretar-lo. Hi ha una diferència molt gran entre col·laborar i ser col·laborat. De vegades, els centres d'estudis o els arxius poden ser col·laborats. Aquí s'ha parlat dels investigadors locals amb formació universitària com a possibles usuaris de les vostres activitats, i en l'àmbit de la recerca hi ha una sèrie de problemàtiques:

els centres encara depenem de les recerques que fan els nostres investigadors a títol individual. Estem fent un camí cap a la recerca finançada mitjançant projectes, centres més grans probablement, sí, però en general els altres encara no hi són. Sí que hi ha una cosa que depèn del centre i que no s'ha tocat, els centres són associacions culturals, com podem col·laborar en les programacions, els centres organitzen jornades, cicles de conferències...és aquí, durant l'any fem activitats, com podem incidir en la programació de les activitats, o podrem intervenir d'alguna manera en pensar les coses que es podrien fer i pensar-les junts. Penso que hauríem d'anar per aquí. No sé si s'han d'establir relacions personals, taules de sector, però aquí hi ha un àmbit que no hem tocat i és com incidim en les programacions de les activitats

M. ÀNGELS SUQUET: He parlat de l'arxiu com agent, però estem oberts, cada vegada més, a què les entitats que tinguin propostes per organitzar una cosa s'adrecin a nosaltres i, dintre de les limitacions de recursos que tenim, tenint en compte que som tres serveis municipals diferents, mirem com podem acollir allò i actuem de partners. Cadascú mira què podem posar per tirar-ho endavant. La cooperativa La Manduca ha fet una proposta per promocionar els productes ecològics i nosaltres farem la part més històrica: hem convidat un investigador que ha fet la història del cooperativisme a Sant Feliu. Ens hem posat d'acord per fer-ne difusió i ha estat fàcil entendre'ns. Es pot protocol·litzar per conveni i també pot sortir espontàniament. Fa poc que estem en aquesta dinàmica, però és el que intentem transmetre, i el boca orella ajuda a obrir ponts.

PERE GIFRE: Els centres d'àmbit comarcal necessiten una planificació sobre com s'ha de fer. S'hauran de buscar mecanismes, però el que no pot ser és que continuem treballant d'esquenes els uns als altres. Si la situació que tenim ara ens hi porta, millor que millor, però l'hem d'aprofitar. Els centres i organismes que són més locals ho tenen més senzill, però caldria una taula de planificació a finals d'any per preveure què es fa i com podem col·laborar els uns amb els altres.

Sobre la qüestió de la recerca individual, als centres d'estudis ens costa molt passar a fer recerques col·lectives i quan les fem i anem a buscar ajuts ACOM de l'Agaur ens trobem amb dificultats enormes a l'hora de presentar la documentació que requereixen, que és duríssima. La problemàtica que tenim és que no tenim professionals de res. El CECBL és una excepció: teniu gent per a la gestió. Sí que hem d'anar cap a aquesta recerca col·lectiva i intentar veure com fer-ho, però les administracions ens ho posen difícil.

JORDI TURA: Hi ha una proximitat prou important. Els centres públics tenen una política de recerca important i a l'hora de definir-se va bé que es pugui fer

d'un any per l'altre. Quan parlo de programacions ho dic també perquè nosaltres puguem ser socis fiables, perquè puguem assumir projectes conjunts.

PERE MAJOR (la Cellera de Ter): Jo tinc el meu arxiu particular de temes d'aplicació del coneixement. Aquí han sortit propostes de possibles jornades sobre algun tema i jo en plantejaria una, que va més a fons en alguns punts del que ha proposat Pere Gifre. Em centro en el context de les persones adultes, alumnes vocacionals que amb prou feines coneixen el nostre context. El tema de la comunicació el centraria en fer un estudi profund de com fer que siguin atractius tots aquests temes de recerca, de coneixement i d'anàlisi de la història, perquè tots sabem que no es pot vendre de qualsevol manera. Ara, el jovent té unes altres estructures cognitives, una altra visió: recordem els que han nascut en el món de la informàtica i els que no. A partir d'aquesta base cal saber vendre perquè s'han triat aquests ensenyaments, situar el ciutadà en la història i fer país, pensar en un procés de seducció. No es tracta de difondre per difondre: s'ha de tenir un objectiu. No cal banalitzar tota la cultura, però sé que és necessari formar més ciutadans i gent que s'incorpori a les nostres institucions. Cal anar-ho fent.

Me'n recordo que en un congrés al CSIC de Madrid un ponent explicava una anècdota: un director d'un museu d'antropologia maldava per ensenyar el museu i els ossos que hi havia a un periodista, però el periodista no ho entenia, perquè senzillament no s'explicava bé la repercussió d'aquell fet. No hi havia comunicació. A nivell d'estudis postdoctorals, a l'estranger estan en una fase d'inici de tots a aquests temes i caldria revisar-ho.

PERE GIFRE: Estic d'acord que el futur passa pels joves, però costa veure'ls als centres d'estudis. Caldria veure quants nanos de vint i vint-i-cinc anys passen pels centres d'estudis. Nosaltres fa deu anys que fem premis de recerca jove, que és una manera d'atreure els alumnes de batxillerat. És un camí llarg, costarà molt. M'ha agradat el terme seducció. Li diré una cosa: en Jordi Sargatal fa seducció ambiental als aiguamolls de l'Empordà, però de vegades ens costa anar traient conills del barret. Aquest concepte de seducció en Sargatal l'aplica i ho fa molt bé. N'explicarà un altre, d'exemple: diuen que quan al Cap de Creus tornem a tenir foques haurem aconseguit un èxit.

JOSEP SANTESMASES (CCEPC, IRMU i Centre d'Estudis del Gaià): Jo sóc d'un centre petit, el Centre d'Estudis del Gaià, i voldria donar una visió més optimista en relació al que ha dit en Pere Gifre. És cert que als centres hi ha gent gran, però nosaltres, que ens movem per tot el territori, també veiem moltes experiències de gent jove que comença, i no és molt diferent del que ha anat passant abans. Molts centres els va crear gent jove durant la Transició i ara torna

a passar. El mes passat, a Alella es va crear un centre i la majoria de gent és d'uns trenta anys. Fa un parell d'anys es va crear el Centre de Recerques del Pla d'Urgell "Mascançà" i la mitjana també és d'uns trenta anys. Deu fer també un parell d'anys també va aparèixer l'Institut d'Estudis Comarcals de l'Alt Urgell; el president no té trenta anys i és un tot terreny que, a més a més, treballa com a difusor cultural a través d'un centre d'interpretació que tenen, molt lligat a l'Arxiu Diocesà. D'exemples al territori n'hi ha molts. El temps corregeix això de la joventut: hem de buscar fórmules de participació per atraure la gent més jove.

També voldria fer un comentari sobre la relació entre els arxius i els centres d'estudis. Des de la CCEPC i l'IRMU hem col·laborat en els darrers anys en el Cens d'Arxius de la Subdirecció General d'Arxius. En les comarques on es feia el cens posàvem en contacte l'arxiu amb el centre d'estudis perquè facilitessin la incorporació al cens dels arxius privats. Penso que, també com a investigadors, almenys aquells que anem a arxius en males condicions, com els de les cooperatives agràries, que sovint són més importants que les actes municipals, hem d'anar a què aquests fons estiguin als arxius comarcals. Aquesta col·laboració és clau perquè els arxius rebin aquests patrimonis de particulars.

També vull destacar la col·laboració amb els grups excursionistes. Al Gaià hi estem col·laborant per la recuperació del riu. És molt positiu per a tots.

DAVID MORÉ (Arxiver de Tossa de Mar. Centre d'Estudis Tossencs): Lligaré el que ha dit el Pere: m'ha agradat molt el seu plantejament el tema de la piràmide d'edats, el tema de la banalitat i el tema de la col·lecció local. Ho reblaré tot. Del tema de la piràmide d'edat potser no ens n'hem de preocupar tant: en èpoques de crisi potser hi haurà més joves que s'aproparan als centres d'estudis que no pas en èpoques de bonança. El que no cal fer és la banalització de la cultura, realment. Entrant al tema de la col·lecció local, a mi em dol i em sap molt de greu veure les biblioteques com gasten diners en publicacions de personatges que surten als mitjans de comunicació, que estan a totes les biblioteques, que al cap d'un any ja ningú es mira i que al cap de cinc anys acaben a les escombraries. En canvi, moltes biblioteques no tenen diners per adquirir les col·leccions locals i a vegades, quan fas la teva publicació, l'has de regalar. Potser també hem de canviar el xip i no regalar, sinó que s'haurien de comprar mitjançant convenis entre institucions que permetin a determinades biblioteques adquirir aquests fons que són els que permetran elevar el nivell cultural, o simplement posar la cultura a l'abast, perquè el que hem estat fent tot aquest temps és promoure novel·letes de pa sucat amb oli, llibres de gent que surt a la televisió i que es forra i en canvi l'investigador local ho ha de fer tot per voluntat pròpia i perquè li agrada. Aquí sí que faig una crítica al Servei de Biblioteques perquè algunes de les polítiques que fan jo crec que són equivocades.

J. F. VIVES: M'he quedat una mica sorprès. La biblioteca pública, és per a tothom, no és per les elits. Llavors, entre els llibres més demandats segurament no està cap d'aquests que tu dius, per tant no entenc on està la diferència entre el que és cultura i el que no.

La biblioteca pública és l'equipament cultural més visitat de Catalunya. És per a tothom, tenim vint milions de visites, el 40% de la població hi va, hi ha quinze milions de préstecs i es llegeix de tot. El que no puc deixar passar és que es digui que es menystenen els llibres que suposadament hauríem de tenir, que de fet els tenim, perquè es poden trobar a través d'Internet amb els catàlegs col·lectius.

Dius que en cinc anys aquests llibres es llençaran. T'he de dir que, si el criteri fos el préstec, la majoria de llibres que tu dius no els tindríem, a les biblioteques. Tots aquests llibres que llegim, que ens agraden tant a nosaltres, els tenim malgrat els pocs préstecs, perquè estem parlant d'una entitat pública, no d'una biblioteca universitària. A la gent li interessa tot. Si volem fer un club de lectura a la biblioteca, per potenciar la lectura, no el podem fer amb un llibre sobre l'arquitectura del pont de Besalú, però sí amb la novel·la *El pont dels jueus*, que n'hi ha, i és un llibre que s'ha de tenir. Perquè jo sóc bibliotecari, no prescriptor: per a això ja hi ha els crítics. Si el centre d'estudis del territori va a la biblioteca i diu que potser estaria bé muntar un cicle de conferències perquè la gent que s'està llegint aquesta novel·la potser els interessa una visita a Besalú, aquest debat, doncs, és totalment ridícul. Jo vaig sentir el senyor Pavarotti i els tres tenors al Camp Nou i potser després vaig a l'òpera. La gent té dret a llegir només el que vol, i no som ningú per dir-los que no. Entenc que qui ho ha de fer són aquelles persones que es presenten a les eleccions i dicten les polítiques culturals, però no nosaltres. No entenc aquesta diferència entre el que és l'elit i el que no. La biblioteca pública és una biblioteca per a tothom.

Insisteixo: no és majoritari que la col·lecció local es regali. No es publica tant de col·lecció local com perquè, amb els pressupostos de les biblioteques públiques no es pugui comprar. Un altre problema és si interessa absolutament tot, perquè el que no es pot fer és duplicar les fonts a la biblioteca pública local, l'arxiu local, etc. Demano coordinació. S'ha d'anar cas per cas. No és el mateix la Biblioteca Pública de Girona que la d'un barri de Barcelona que la d'un poble petit de cinc mil habitants. Voleu dir que a les biblioteques públiques de poblacions de deu mil habitants, que n'hi ha moltes al territori, no hi ha tot el que es publica sobre el seu territori?

DAVID MORÉ: I la Biblioteca Pública de Girona?

J. F. VIVES: La Biblioteca Pública de Girona no és un cas exemplar, en aquest

sentit. El seu àmbit d'actuació no és la província. Estàs parlant d'un territori en què les biblioteques comarcals funcionen. Si tu el que vols fer és la Biblioteca de Catalunya en petit, això el país no s'ho pot permetre. De Biblioteca de Catalunya ja n'hi ha una, on hi ha tot. L'àrea d'influència de la Biblioteca Pública de Girona és la ciutat. Fa de central comarcal del Gironès, òbviament, però no és la província. Una altra cosa és que tinguem els llibres perquè ens arriben pel dipòsit legal. Cal un parèntesi: els llibres que hi arriben per dipòsit legal es regalen.

CARME RENEDO (Cap de Biblioteques de la Diputació de Girona): Els diners es descentralitzen totalment i és el titular de la biblioteca qui decideix què fa amb els diners. Així que si algú us diu que no té diners per a la col·lecció local és inexacte. Nosaltres no som censors, no decidim què ha de llegir la gent. Nosaltres hem de copsar l'interès de la gent. Intentem que l'administració no pagui dues vegades per la mateixa cosa. Aquelles publicacions que es fan amb ajut de la Diputació de Girona intentem que arribin a totes les biblioteques. No les podem tornar a comprar per a un equipament públic.

ISBN 978-84-616-2802-5

9 788461 628025

INSTITUT RAMON MUNTANER
Fundació privada dels Centres d'Estudis de Parla Catalana

Patronat format per

CCEPC
www.ccepc.org

**Generalitat
de Catalunya**

Amb el suport de:

FUNDACIÓ

JOSEP IRLA

**nous
horitzons
fundació**